

Ontwikkelen van een persoonlijke visie

Een onderzoek naar de ontwikkeling van de persoonlijke visie van pabo-studenten op goed onderwijs als aspect van hun persoonlijk meesterschap.

Tonnis Bolks, Els Mulckhuyse,
Adriëtte Reijnders, Jan Jaap Zijlstra

Lectoraat Goede Onderwijspraktijken
oktober 2023

Woord vooraf

Binnen het lectoraat Goede Onderwijspraktijken (van de Educatieve Academie van Hogeschool Viaa in Zwolle) wordt uitgegaan van het 3xP+3xL-principe. De drie P's staan voor persoon, professional en praktijk. De pabo-studenten leren als persoonlijke professional in de praktijk van het onderwijs. De drie P's worden verbonden aan drie keer een L: luisteren, leren en leiden. Door te luisteren naar jezelf en naar anderen kom je tot leren. Dat leren vraagt zelfonderzoek en de kern van leren is dat het leidt tot verandering. Het leren zorgt ervoor dat je gaat leiden, dat je **persoonlijk leiderschap** laat zien. De zes begrippen (persoon, professional, praktijk, luisteren, leren en leiden) komen bij elkaar in het persoonlijk meesterschap. "Persoonlijk meesterschap is het handelen van leraren, dat is ingegeven door persoonlijke opvattingen over goed onderwijs en goed leraarschap. Dit gebeurt deels intuïtief en deels beredeneerd in dialoog met de context. Op basis hiervan worden verantwoorde, professionele keuzes gemaakt met als doel de brede ontwikkeling van leerlingen te bevorderen (Castelijns & Hoencamp, 2013, p. 44)." Persoonlijk meesterschap ontwikkelt zich; het wordt voor de lerende student steeds duidelijker wie hij is als persoon in het leraar-zijn. Dat begint bij het ontdekken van wie hij zelf is, het ontdekken van de eigen identiteit, de persoonlijke waarden, de overtuigingen en visie en hoe dat naar voren komt in de praktijk. Die ontwikkeling moet leiden tot een professional die vanuit een sterke identiteit het beroep van leraar vormgeeft. Uiteindelijk gaat het erom dat de aanstaande leraar vanuit zijn eigen passie werkt aan de ontwikkeling van de leerlingen.

Bij persoonlijk meesterschap ligt de focus op wie je bent als persoon in je leraar-zijn. De student leert zichzelf daarin steeds beter kennen. Die zelfkennis is belangrijk, omdat iedere leraar lesgeeft in wie hij of zij is. De pabo-opleiding van Hogeschool Viaa onderscheidt binnen persoonlijk meesterschap de volgende aspecten: positieve grondhouding, reflectie en onderzoekende houding, ontwikkelen van visie, omgaan met spanningen en dilemma's, verantwoorden van handelen, fungeren als cultuurdrager en zelfsturend leren. Elk aspect heeft een eigen focus en de aspecten hangen altijd met elkaar samen. De verschillende aspecten van persoonlijk meesterschap worden door het lectoraat onderzocht. In dit onderzoek is het aspect 'ontwikkelen van visie' onderwerp van onderzoek.

De persoonlijke visie van de professional (in dit geval de toekomstige leraar) komt duidelijk naar voren in de praktijk. Door te luisteren naar zichzelf en naar anderen leert de student zijn visie kennen. Vervolgens handelt hij doelbewust (laat hij leiderschap zien), zodat hij bij zijn persoonlijke idealen en drijfveren kan blijven. Op deze manier krijgt het 3xP+3xL-principe een heldere uitwerking met als doel dat de student vanuit zijn passie inhoud kan geven aan goede onderwijspraktijken.

Zwolle, oktober 2023

Tonnis Bolks, Els Mulckhuysen, Adriëtte Reijniers, Jan Jaap Zijlstra

Opmerking: Waar het in dit verslag over 'hij' gaat, kan ook 'zij' worden gelezen.

Dit werk valt onder een [Creative Commons Naamsvermelding-GelijkDelen 4.0 Internationaal-licentie](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Inhoud

Woord vooraf

Samenvatting

Hoofdstuk 1. Het ontwikkelen van een persoonlijke visie

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

1.2 Doelstelling

1.3 Vraagstelling

Hoofdstuk 2. Onderzoeksopzet

2.1 Onderzoeksopzet en verantwoording

2.2 Procedure per methode van onderzoek

2.3 Analyse per meetinstrument

2.4 Interventies

Hoofdstuk 3. Theoretische verantwoording

3.1. Persoonlijk Meesterschap

3.2 Visie

3.3 Persoonlijke visie

3.4 Het ontwikkelen van een visie

Hoofdstuk 4. Presentatie van de resultaten van het onderzoek

4.1 Het bewustzijn van de persoonlijke visie en de ontwikkeling ervan (Onderzoeksvraag 1)

4.2 De gehanteerde bronnen bij de ontwikkelen van de persoonlijke visie (Onderzoeksvraag 2)

4.3 Stimulerende factoren in het ontwikkelen van een persoonlijke visie van studenten (Onderzoeksvraag 3)

4.4 De bijdrage van gebruikte interventies (Onderzoeksvraag 4)

Hoofdstuk 5. Discussie over de resultaten en vervolgonderzoek

5.1 Discussie

5.2 Vervolgstudie

2 Hoofdstuk 6. Conclusies

24

4 6.1 Het bewust zijn van en de ontwikkeling van de persoonlijke visie (Onderzoeksvraag 1) 25

6 6.2 De gehanteerde bronnen bij de ontwikkeling van de persoonlijke visie (Onderzoeksvraag 2) 25

7 6.3 Stimulerende factoren in het ontwikkelen van een persoonlijke visie van studenten (Onderzoeksvraag 3) 25

7 6.4 De bijdrage van de gebruikte interventies (Onderzoeksvraag 4) 26

9

9 Hoofdstuk 7. Aanbevelingen

28

10

11 Literatuur

30

12 Bijlagen

32

13 Bijlage 1: Vragen uit de vragenlijst 33

13 Bijlage 2: Samenstelling focusgroepen 34

14 Bijlage 3: Interviewleidraad voor de focusgroepen 35

14 Bijlage 4: Resultaten vragenlijsten (Open vragen) 36

Bijlage 5: Resultaten vragenlijst 38

Bijlage 6: Overzicht interventies met opzet en uitleg per ppo-bijeenkomst 43

16 Bijlage 7: Overzicht resultaten focusgroepinterviews studenten 60

17 Bijlage 8: Overzicht resultaten focusgroepinterviews docenten 64

18 Bijlage 9: Beelden bij visieontwikkeling 66

19

19

22

23

23

Samenvatting

Binnen het lectoraat Goede Onderwijspraktijken staat de persoon van de leerkracht en zijn professionele handelen in de praktijk centraal. Persoonlijk meesterschap is daarbij de kern. Eén van de aspecten daarvan is het ontwikkelen van een visie op goed onderwijs. In dit onderzoek ligt de focus op de manier waarop studenten van de pabo in het studiejaar voorafgaand aan de eindstage (de LIO-fase, waarbij LIO staat voor 'leraren in opleiding') hun persoonlijke visie op goed onderwijs ontwikkelen. Er zijn interventies ontworpen en aangeboden waarmee de studenten kunnen worden ondersteund bij het ontwikkelen en verwoorden van een persoonlijke visie op goed onderwijs.

In dit onderzoek zijn de volgende vier vragen aan de orde: 1. Hoe ontwikkelt de persoonlijke visie van studenten zich? 2. Welke bronnen hanteren studenten bij het ontwikkelen van hun visie? 3. Welke stimulerende factoren spelen een rol in het ontwikkelen van een persoonlijke visie van studenten? 4. Hoe dragen de ontworpen interventies bij aan de bewustwording en de ontwikkeling van de persoonlijke visie?

Het onderzoek is uitgevoerd bij derdejaars studenten van de voltijdroute, tweedejaarsstudenten van de driejarige deeltijdroute en docenten van de leerlijn persoonlijke en professionele ontwikkeling (ppo-docenten). Het onderzoek bestaat uit een literatuuronderzoek, een vragenlijst voor de studenten en focusgroepinterviews met studenten en docenten. Er zijn tien interventies ontworpen om de visieontwikkeling van de studenten te helpen ontwikkelen; deze interventies zijn onderzocht op hun waarde. De interventies zijn uitgevoerd in ppo-groepen (ppo staat voor persoonlijke professionele ontwikkeling). Er is gewerkt met experimentele groepen en controlegroepen.

Op basis van het literatuuronderzoek wordt de volgende definitie gehanteerd:

Een persoonlijke visie is het bewustzijn van wat echt belangrijk voor je is, vertaald in concrete (ideaal)beelden van wat je wilt bereiken in jouw onderwijspraktijk. Het gaat naast het hoe en het wat vooral over de vraag waarom je dat zou willen bereiken. Een persoonlijke visie komt van binnenuit; het gaat over jouw waarden en kernkwaliteiten en daarvoor wil je je met hart en ziel inzetten.

Uit de resultaten van de vragenlijst en de focusgroepinterviews blijkt dat studenten zich ervan bewust zijn dat ze een visie moeten hebben en dat ze de visie onder woorden moeten kunnen brengen. De studenten leggen een verband tussen het in het hoofd hebben van de visie en het bewust kunnen beschrijven ervan. De verantwoordelijkheid die de studenten in de praktijk krijgen, heeft invloed op hun visie. De studenten verbinden hun visie aan die van de opleidingsschool. In de praktijk van de opleidingsschool onderzoeken de studenten hoe realistisch hun visie is en stellen ze hun visie eventueel bij.

De studenten geven aan dat de ontwikkeling van de visie stapsgewijs verloopt. Ze ervaren daarin een groeiproses en ze geven aan dat het vormen van een visie voor hen ook een zoektocht is. De ervaringen in de opleidingsschool, de colleges op de opleiding, literatuur, medestudenten en de werkplekcoaches worden beschouwd als bronnen die worden meegenomen in het ontwikkelen van de persoonlijke visie. De studenten hebben verschillende beelden bij de visieontwikkeling die ze hebben doorgemaakt. In die beelden komt naar voren dat visieontwikkeling te maken heeft met

afhankelijkheid en het volgen van anderen, zoeken naar verbetering, veelkleurigheid, het steeds meer vorm krijgen door de visie te bewerken, het maken van keuzes, het zetten van stappen en de inzet van materialen en mogelijkheden. De studenten geven aan dat hun visie zichtbaar wordt in (de voorbereiding van) de lessen die ze geven en in het werken in de klas, in de omgang met de kinderen en hun ouders en in het contact met

begeleiders, collega's en andere professionals, in wie je bent en wilt zijn en in de verantwoordelijkheid die ze krijgen en nemen.

Van de ingezette interventies wordt de geleide reflectie genoemd als een sterk stimulerende interventie. Het schrijven van een brief aan jezelf, het uit je comfortzone stappen, het opschrijven van je waarden en het schrijven van je eigen visie hebben ook stimulerend gewerkt. Het in gesprek gaan met elkaar, met name naar aanleiding van deze interventies in de ppo-groep, heeft studenten geholpen om hun persoonlijke visie te vormen. De docenten geven aan dat de interventies hebben gezorgd voor een verbreding en het veelkleuriger worden van die visie. Het materiaal stimuleert een brede blik van studenten en helpt de docenten om doelgericht te werken. De studenten zijn zich, volgens de docenten, meer bewust geworden van hun visie; het heeft de visie niet zozeer ontwikkeld.

Het bewust aan de slag gaan met de persoonlijke visieontwikkeling vraagt rust en ruimte van de studenten. Aanbevolen wordt om daar rekening mee te houden in het aanbieden van de interventies. Het voeren van de dialoog over de visie vraagt om facilitering binnen het werkplekleren.

Met het ontwikkelen van een persoonlijke visie werken de studenten aan hun persoonlijk meesterschap. Het is essentieel om dit aspect altijd in samenhang met de andere aspecten te zien en aan te bieden. Visieontwikkeling heeft bijvoorbeeld altijd te maken met een positieve grondhouding, het fungeren als cultuurdrager, het verantwoorden van je handelen en de reflectieve, onderzoekende houding. Het werken aan de aspecten van persoonlijk meesterschap van de studenten moet leiden tot professionals die vanuit een sterke identiteit het beroep en het vak van leraar vormgeven binnen goede onderwijspraktijken en die hun eigen leerproces daarin kunnen aansturen.

Hoofdstuk 1.

Het ontwikkelen van een persoonlijke visie

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

Binnen het lectoraat Goede Onderwijspraktijken staat de persoon van de leerkracht en zijn professionele handelen in de praktijk centraal. Persoonlijk meesterschap is daarbij de kern. Bij persoonlijk meesterschap draait het om wat de leraar als persoon al in huis heeft aan ervaringen, talenten en persoonlijke kernkwaliteiten en hoe hij dat kan inzetten en ontwikkelen. Die ontwikkeling moet leiden tot een professional die vanuit een sterke identiteit het beroep en het vak van leraar vormgeeft. Binnen persoonlijk meesterschap zijn verschillende aspecten te onderscheiden. Deze aspecten hebben hun eigen focus en hangen met elkaar samen (Bolks & Paalman, 2021; zie figuur 1.1). Eén van de aspecten is het ontwikkelen van een visie. Via onderzoek binnen het lectoraat in verbinding met de opleiding willen we (de aspecten van) persoonlijk meesterschap verder door ontwikkelen en verdiepen.

Figuur 1.1: De aspecten van persoonlijk meesterschap.

Onze pabo-studenten ontwikkelen binnen de persoonlijke professionele leerlijn (ppo-lijn) een visie op goed onderwijs. De studenten krijgen de opdracht om deze te beschrijven. Daar kunnen onder andere de volgende vragen bij gesteld worden: Wat verstaan de studenten eigenlijk onder visie? Hoe pakken de studenten het schrijven van hun visie aan? Wat is de rol van de visie van de docenten op de ontwikkeling van de visie van studenten? Hoe kunnen we de studenten hun eigen visie laten ontwikkelen? Wat kan de studenten helpen in de ontwikkeling van hun visie? In dit onderzoek willen we kijken naar mogelijkheden en daarmee zoeken we antwoorden op enkele van deze vragen.

1.2 Doelstelling

Met dit onderzoek hebben we de volgende doelen:

- focussen op de manier waarop studenten van de pabo in het studiejaar voorafgaand aan de LIO-fase hun persoonlijke visie op goed onderwijs ontwikkelen;
- ontwerpen van interventies waarmee we studenten kunnen ondersteunen bij het ontwikkelen en verwoorden van een persoonlijke visie op goed onderwijs.

1.3 Vraagstelling

De volgende vier onderzoeksvragen komen aan de orde:

1. Hoe ontwikkelt de persoonlijke visie van studenten zich?
2. Welke bronnen hanteren studenten bij het ontwikkelen van hun visie?
3. Welke stimulerende factoren spelen een rol in het ontwikkelen van een persoonlijke visie van studenten?
4. Hoe dragen de ontworpen interventies bij aan de bewustwording en de ontwikkeling van de persoonlijke visie op goed onderwijs?

Hoofdstuk 2

Onderzoeksopzet

In dit hoofdstuk wordt de opzet van het onderzoek toegelicht.

2.1 Onderzoekopzet en verantwoording

In onderstaande tabel wordt aangegeven welke methoden van onderzoek aan de orde zijn bij de onderzoeksvragen en welke producten per onderzoeksvraag worden opgeleverd.

De respondenten zijn:

- derdejaars studenten van de voltijdroute;
- tweedejaarsstudenten van de driejarige deeltijdroute;
- docenten van de leerlijn persoonlijke en professionele ontwikkeling (ppo-docenten).

Onderzoeksvragen	Methode van onderzoek	Producten
Hoe ontwikkelt de persoonlijke visie van studenten zich?	Interviews (focusgroepen) Vragenlijst	Analyse van resultaten
Welke bronnen hanteren de studenten bij de ontwikkeling van hun visie?	Interviews (focusgroepen) Vragenlijst	Analayse van resultaten
Welke stimulerende factoren spelen een rol in het ontwikkelen van een persoonlijke visie van studenten op goed onderwijs?	Literatuuronderzoek: theorie over stimulerende factoren	Theorie, koppelen aan interventies
Hoe dragen de gebruikte interventies bij aan de bewustwording van de persoonlijke visie op goed onderwijs?	Vergelijken van respons van de vragenlijsten en de interviews van groepen die wel en niet hebben meegewerkt met de interventies. Interviews (Focusgroepen) Vragenlijst	Interventies Toolkit voor ppo-docenten

Tabel 1: Onderzoekopzet

2.2 Procedure per methode van onderzoek

Literatuuronderzoek

Het uitvoeren van het literatuuronderzoek moet inzicht geven in de bestaande kennis en theorieën met betrekking tot het ontwikkelen van een persoonlijke visie. Daarbij zijn verschillende bronnen geraadpleegd: (wetenschappelijke) artikelen, boeken en publicaties. In het kwalitatieve literatuuronderzoek is informatie verzameld die vervolgens is samengevat, waarbij een beschrijving wordt gegeven van de interpretatie van de bevindingen.

Binnen het literatuuronderzoek zijn verschillende stappen gezet. Allereerst is het onderwerp afgebakend. Het onderwerp is ‘persoonlijke visie’, waarbij het gaat om een aspect van persoonlijk meesterschap zoals de pabo-opleiding van Hogeschool Viaa het concept heeft uitgewerkt (Bolks & Paalman, 2021). Vervolgens is via de zoektermen ‘visieontwikkeling’, ‘persoonlijke visie’ en ‘visie en missie’ op Internet breed gezocht naar (wetenschappelijke) artikelen en titels van boeken. Bij het raadplegen van de bronnen is de sneeuwbalmethode gebruikt: de literatuurlijsten uit de bronnen leverden weer relevante bronnen op.

Vragenlijst

Om een eerste analyse uit te voeren over de geïmplementeerde interventies is er een vragenlijst (zie bijlage 1) afgenomen onder 42 studenten. Deze studenten bestonden uit voltijd en deeltijdstudenten van de PABO-opleiding van Hogeschool VIAA. De vragenlijst is geconstrueerd aan de hand van de literatuurverkenning en de gekozen werkdefinitie uit hoofdstuk 3) In de vragenlijst is gekozen voor zowel open- als gesloten vragen. De vragenlijst is afgenomen in de weken nadat interventies rondom visievorming hadden plaatsgevonden.

De vragenlijsten zijn door studenten ingevuld; zowel door studenten die de interventies gehad hadden, als door studenten die reguliere PPO-lessen gevolgd hadden.

Focusgroepen

Om de ontwikkeling van de persoonlijke visie van de studenten te onderzoeken, zijn focusgroepen (Evers, 2015) samengesteld. Er zijn focusgroepinterviews gehouden met groepen studenten die de interventies hebben uitgevoerd en met een groep docenten van Hogeschool Viaa waarvoor hetzelfde geldt. Het streven was om groepen van ongeveer zes personen samen te stellen. De samenstelling is op pragmatische gronden tot stand gekomen, waarbij de vraag was: wie is op een bepaald moment tegelijkertijd op een bepaalde plaats beschikbaar? Met de focusgroepen zijn afzonderlijke afspraken gemaakt. De focusgroepinterviews zijn gehouden op Hogeschool Viaa. De tijdsduur per interview met de studenten bedroeg ongeveer een half uur. Het focusgroepinterview met de ppo-docenten duurde 50 minuten.

Het interview bij de focusgroepen was een gestructureerd interview waarbij de onderzoeksvragen hebben geleid tot de interviewvragen. In Bijlage 2 is een overzicht gegeven van de focusgroepen en in Bijlage 3 is de interviewleidraad opgenomen.

Tijdens de interviews is er gewerkt met beelden. Bij een bepaalde vraag werden studenten en docenten gevraagd om een fotokaart te zoeken om vervolgens aan de hand van het beeld op de foto te beschrijven wat het antwoord was op de gestelde vraag.

2.3 Analyse per meetinstrument

Literatuuronderzoek

Bij het verzamelen van relevante literatuur zijn de volgende vragen gesteld:

- Welke kernbegrippen worden benoemd?
- Hoe worden de betreffende begrippen gedefinieerd?
- Welke theorieën en modellen worden gebruikt?
- Hoe verhouden de bronnen zich tot elkaar met betrekking tot het ontwikkelen van een persoonlijke visie?

Op deze manier is een helder beeld van het onderzoeksthema ontstaan. Op basis daarvan is een onderbouwde bespreking van de literatuur gemaakt.

Focusgroepen

De interviews met de studenten zijn met een voicerecorder opgenomen. Bij de docenten is beeld en geluid opgenomen. De opnames zijn getranscribeerd. Bij de transcripties zijn letterlijke uitspraken vastgelegd. De gegevens zijn uiteindelijk geanonimiseerd.

Om de betrouwbaarheid en validiteit van de interviews te vergroten zijn de interviews opgenomen, zodat het ruwe materiaal beschikbaar blijft voor heranalyse. Binnen het interview is op verschillende manieren naar hetzelfde gevraagd (met woorden en met beelden) om interne consistentie te bereiken.

Om de data te organiseren en te interpreteren, zijn in de analyse van de focusgroepinterviews de volgende coderingsactiviteiten uitgevoerd (Boeije & Bleijenbergh, 2019):

- Axiaal coderen, waarbij de begrippen zijn geordend en afgebakend in categorieën en waarbij de relevantie ervan is bepaald. Hierbij zijn verbanden gelegd met gegevens uit de literatuurstudie.
- Selectief coderen, waarbij de gegevens zijn gestructureerd en geordend in het licht van de vraagstelling. In Bijlage 2 (studenten) en 3 (docenten) is het resultaat daarvan te zien.

Voor elke interviewvraag is door twee onderzoekers een lijst met coderingen gemaakt en de lijsten met coderingen zijn met elkaar vergeleken. Op basis daarvan zijn conclusies getrokken.

Vragenlijst

De vragenlijst bestond uit open en gesloten vragen. Deze zijn apart geanalyseerd en vervolgens is gekeken in hoeverre deze elkaar ondersteunden. In bijlage 4 is de analyse van de open vragen (vraag 7, 11, 12, 13 en 14) en de gesloten vragen (zie bijlage 5) zichtbaar. Voor de gesloten vragen is er gebruik gemaakt van de respondenten uit de voltijd, waardoor de onderzoeksgroep in die resultaten kleiner is (N=29) dan bij de open vragen (N=42). De reden hiervoor is dat alle deeltijdstudenten in de controlegroep zaten en daardoor een negatieve invloed hadden op de betrouwbaarheid van de uitkomst.

2.4 Interventies

Op basis van Van der Loo, Geelhoed & Samhoud (2007) en Kouzes & Posner (2018) zijn tien interventies ontworpen.

In Bijlage 6 wordt een overzicht gegeven van de interventies.

Het gaat om de volgende interventies die zijn uitgevoerd in onderstaande volgorde:

1. Het buiten je comfortzone gaan in de beroepspraktijk en (op een creatieve manier) vastleggen hoe dat is beleefd.
2. Het vastgestelde product van interventie 1 delen met medestudenten en vervolgens bespreken: is dit hoe je het wilt en waarom wel/niet, etc.? (verdiepende vragen in relatie tot ideaal)
3. Het uitvoeren van een geleide reflectie.
4. Het maken van een tekening/mindmap van de reflectie die in interventie 3 is uitgevoerd.
5. Het noteren, rangschikken en onderbouwen van vijf waarden naar aanleiding van de tekening/mindmap van interventie 4.
6. Het voeren van een onderling gesprek n.a.v. een concrete situatie waarin die waarden van interventie 5 zichtbaar waren.
7. Het inspireren van elkaar met theorie bij de waarden uit interventie 5.
8. Het maken van een keuze uit de volgende mogelijkheden:
 - a. Schrijven ruwe versie van visie;
 - b. Brief schrijven aan jezelf.
9. Het vergelijken van de persoonlijke visie uit interventie 8 met de AMORE-criteria (ambitieuze, motiverend, onderscheidend, relevant en echt; Van der Loo, Geelhoed & Samhoud, 2007) en aanscherpen d.m.v. gesprek met medestudenten.
10. Het schrijven van een definitieve versie van de persoonlijke visie.

De interventies zijn uitgevoerd in ppo-groepen (ppo staat voor persoonlijke professionele ontwikkeling). Er is gewerkt met experimentele groepen en controlegroepen. De ppo-docenten van de experimentele groepen zijn geïnstrueerd en hebben de interventies tijdens hun lessen ingezet.

Hoofdstuk 3

Theoretische verantwoording

In dit onderzoek gaat het om de begrippen persoonlijk meesterschap, visie, persoonlijke visie en ontwikkelen van een visie. Deze begrippen duiden we hierbij vanuit de literatuur.

3.1. Persoonlijk meesterschap

Bij persoonlijk meesterschap ligt de focus op de persoon van de leraar. Het gaat om persoonlijke betrokkenheid en het bewustzijn van de drive, de passie van waaruit de leraar handelt in de praktijk van het onderwijs. De leraar laat in het dagelijks werk zien wie hij als professional wil zijn en hoe hij wil handelen. Op die manier toont de leraar persoonlijk meesterschap (Bolks & Paalman, 2021). De leraar leert zichzelf daarin steeds beter kennen. Die zelfkennis is nodig om het beroep te kunnen uitoefenen. Als leraar ben je namelijk je eigen instrument (Stevens, 2013).

Persoonlijk meesterschap kan als volgt gedefinieerd worden: *“Persoonlijk meesterschap is het handelen van leraren, dat is ingegeven door persoonlijke opvattingen over goed onderwijs en goed leraarschap. Dit gebeurt deels intuïtief en deels beredeneerd in dialoog met de context. Op basis hiervan worden verantwoorde, professionele keuzes gemaakt met als doel de brede ontwikkeling van leerlingen te bevorderen (Castelijns & Hoencamp, 2013, p. 44).”*

3.2 Visie

Een visie is volgens Vroemen (2017) een coherente set opvattingen over een bepaald onderwerp. Het is een gezichtspunt, een beeld, een perspectief dat geladen is met aannames, wensen en interpretaties. Een visie is nooit neutraal.

Het woord visie komt van het Latijnse werkwoord *visère*, dat “zien” betekent. Het verband met zien is volgens Jutten (z.j.) belangrijk: hoe duidelijker we het beeld van de toekomst helder hebben, des te dwingender ervaren we het. Jones (2000) stelt dat een visie een ‘ideaalbeeld’ is, het uitgangspunt voor alle belangrijke veranderingen en uitvindingen.

Volgens Van der Loo, Geelhoed & Samhoud (2007) bestaat een visie uit de volgende vier componenten:

- Hoger doel: Waarom bestaan wij?
- Gewaagd doel: Waarheen gaan wij?
- Kernkwaliteiten: Waarin blinken wij uit?
- Kernwaarden: Waarvoor staan wij?

Een ‘goede’ visie voldoet aan de volgende (AMORE-) criteria: ambitieus, motiverend, onderscheidend, relevant, echt, evenwichtig en laat eenheid zien (Van der Loo et al., 2007).

In de ontwikkeling van een visie zijn vijf stappen te onderscheiden: ontwaken – ontsteken – oriënteren – ontdekken – ontvouwen (Van der Loo et al, 2007).

Cohen (2006) noemt als kenmerken van een visie: duidelijk, inspirerend en haalbaar toekomstbeeld. De visie moet het belangrijkste gewenste gedrag voor de toekomstige situatie beschrijven, *“zodat er strategieën en prestatie maatstaven kunnen worden gecreëerd om die visie te ondersteunen (p. 4)”*.

Bolks & Paalman (2021) spreken over visie van leraren. Een leraar moet een visie op goed onderwijs onder woorden kunnen brengen. Die visie is en blijft in ontwikkeling en verhoudt zich tot de leraar zelf, de leerling, de leerstof en de samenleving. Deze vier verbindingen zijn voortdurend in beweging. De kern van de visie op goed onderwijs wordt gevormd door de persoonlijke visie op mens en wereld. De eigen mens- en wereldvisie bepalen de persoonlijke waarden. Kouzes & Posner (2018) stellen dat het bij persoonlijke visie gaat om het verduidelijken van de waarden ‘by finding your voice (p. 3)’ en het bevestigen van gedeelde waarden. Waarden brengen onder woorden waarom en waartoe iemand er (persoonlijk) is en ze helpen om doelen te verwezenlijken (Andersen, Uiterwijk-Luijk & Van der Vloed, 2022). Waarden zijn van invloed op hoe het onderwijs in de school dagelijks vorm krijgt. Waarden laten zien wie je bent, wat je identiteit is en hoe je betrokken wilt zijn op de wereld (Korthagen & Nuijten, 2020).

3.3 Persoonlijke visie

Vroemen (2017) geeft aan dat (naast teams en organisaties) personen een visie kunnen hebben.

Op basis van bovenstaande theorie kiezen we voor de volgende definitie:

Een persoonlijke visie is het bewustzijn van wat echt belangrijk voor je is, vertaald in concrete (ideaal)beelden van wat je wilt bereiken in jouw onderwijspraktijk. Het gaat naast het hoe en het wat vooral over de vraag waarom je dat zou willen bereiken. Een persoonlijke visie komt van binnenuit; het gaat over jouw waarden en kernkwaliteiten en daarvoor wil je je met hart en ziel inzetten.

3.4 Het ontwikkelen van een visie

De persoonlijke visie blijft zich ontwikkelen, een leven lang. Van der Loo et al. (2007) onderscheiden vijf fasen in het ontwikkelproces en spreken van een ontwikkelketen. De volgende vijf fasen zijn te onderscheiden:

1. Ontwaken (waarbij gevoelens van noodzaak en opwinding aan de orde zijn);
2. Ontsteken (waarbij de mensen in beweging komen);
3. Oriëntatie (waarbij wordt gekeken naar waar men vandaan komt, waar men staat en waar men heengaat);
4. Ontdekken (waarbij de visie duidelijk wordt);
5. Ontvouwen (waarbij de visie in acties wordt omgezet en wordt verankerd).

Deze verschillende fasen zijn beschreven vanuit de situatie van visieontwikkeling van een organisatie. De vijf fasen kunnen op de volgende manieren worden doorvertaald naar het ontwikkelen van persoonlijke visies van studenten:

bij *ontwaken* wordt de student gevraagd zich bewust te worden van de eigen visie;

bij *ontsteken* wordt de student actief aan het werk gezet met het vastleggen van zijn visie,

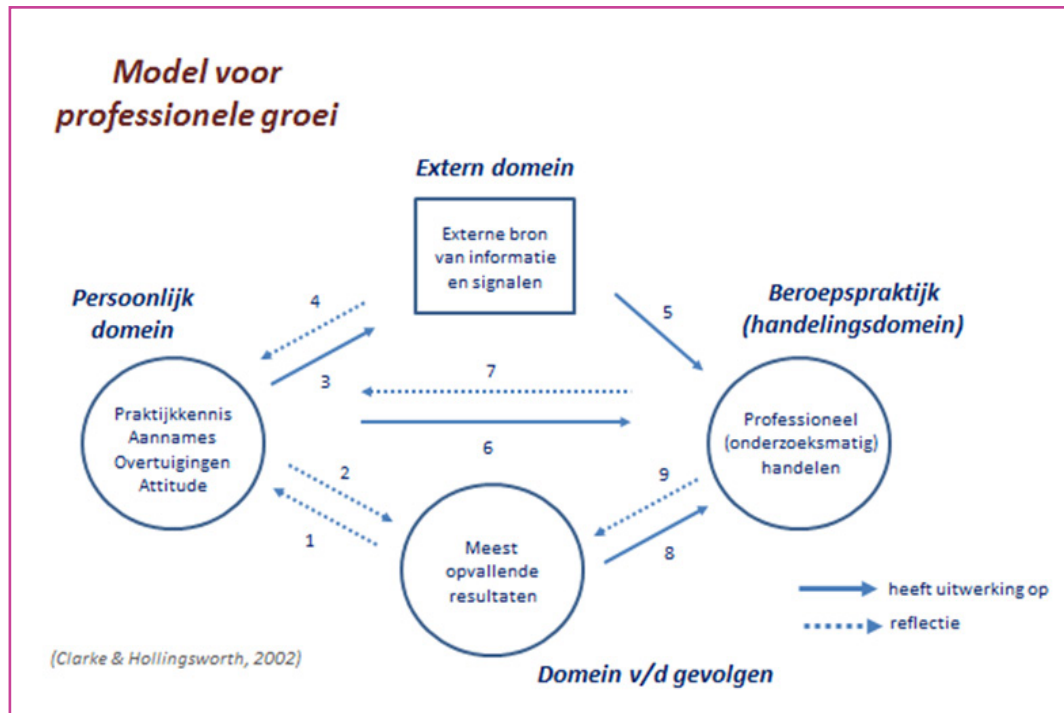
bij *oriëntatie* ontdekt de student wat van invloed is (geweest) op zijn visie en hoe deze zich verder gaat ontwikkelen,

bij *ontdekken* leert de student inzien waaruit zijn visie in de praktijk blijkt en

bij *ontvouwen* wordt de visie doorvertaald in acties en als een persoonlijke visie vastgelegd.

Clarke en Hollingsworth (2002) hebben een model (zie figuur 1) ontwikkeld om de professionele ontwikkeling van (onderwijs)professionals inzichtelijk te maken. Dit model kan op de volgende manier gebruikt worden bij het ontwikkelen van een visie door studenten (*onderstaande nummering komt overeen met de nummers van de pijlen in het model en de gecursiveerde beschrijvingen hebben betrekking op de ontwikkeling van de persoonlijke visie van de studenten*):

1. *reflectie op resultaten kunnen leiden tot een doorontwikkeling van de visie;*
2. *reflectie op de visie kan leiden tot een andere kijk op resultaten;*
3. *de visie kan een uitwerking krijgen in het externe domein door erover te praten of te schrijven etc.;*
4. *reflectie op informatie en signalen uit het externe domein kunnen leiden tot een verandering t.a.v. de visie;*
5. externe informatie en signalen kunnen het professionele handelen in de eigen beroepspraktijk beïnvloeden;
6. *de visie kan het professionele handelen in de eigen beroepspraktijk beïnvloeden;*
7. *reflectie op het professionele handelen in de eigen beroepspraktijk kan leiden tot een doorontwikkeling van de visie;*
8. de verkregen resultaten kunnen het professionele handelen in de eigen beroepspraktijk beïnvloeden;
9. reflectie op het professionele handelen in de eigen beroepspraktijk kan leiden tot (een) andere (kijk op de) resultaten.

Figuur 1: Model voor professionele groei (Clarke & Hollingsworth, 2002)

Hoofdstuk 4

Presentatie van de resultaten en het onderzoek

In dit hoofdstuk worden de resultaten gerepresenteerd met betrekking tot de vier onderzoeksvragen. In elke paragraaf worden de resultaten van een onderzoeksvraag gegeven. In bijlage 4 en 5 zijn alle resultaten van de vragenlijst te vinden. In bijlage 7 en 8 is het overzicht te vinden van de uitwerking van de focusgroepinterviews.

4.1 Het bewust zijn van de persoonlijke visie en de ontwikkeling ervan (onderzoeksvraag 1)

De ontwikkeling van de persoonlijke visie begint met de bewustwording van het hebben van een visie. De studenten hebben in de vragenlijst aangegeven wat ze onder een visie verstaan. Ongeveer de helft van de studenten geeft aan dat de visie je eigen kijk op 'dingen' is. Ongeveer een kwart van de studenten beschouwt visie als een beschrijving van waar je voor staat of wat je belangrijk vindt. De experimentele groep heeft meer aandacht voor de eigen manier van denken, de eigen mening en noemt ook vaker dat de eigen waarden en normen onderdeel van de visie zijn. Naast dat studenten wisten wat een visie volgens hen is, geven in de experimentele groep studenten ook hogere scores aan hun vermogen om hun eigen visie te verwoorden. Studenten uit de experimentele groep scoorden hoger op de stelling "Ik ben in staat om mijn onderwijsvisie onder woorden te brengen voor mezelf" en op de stelling "Ik ben in staat om mijn onderwijsvisie onder woorden te brengen in dialoog met anderen" (respectievelijk 4 vs. 3,55 en 3,85 vs. 3,33 op een schaal van 1 tot 5).

Tijdens de focusgroepinterviews geven de studenten aan dat ze zich bewust zijn van hun visie en ze merken dat het belangrijk is dat ze de visie moeten kunnen verwoorden. Ze verbinden hun visie met de visie van de opleidingsschool en ze komen er in de praktijk achter hoe realistisch hun visie is. De studenten leggen een verband tussen de opleiding en het leren op de werkplek; ze nemen 'dingen' mee van de opleiding en ontdekken in de praktijk hoe haalbaar het is.

"De visie is heel bewust, maar de druk van de klas en het onderwijs zorgen ervoor dat je merkt dat het niet rijmt, dat je wel weer terug moet naar je eigen visie; wat vond ik ook alweer?"

Uit de vragenlijst blijkt dat een kwart van de studenten aangeeft dat de eigen onderwijsvisie meer zichtbaar is geworden in de lessen die ze hebben gegeven op de werkplek. Studenten uit de controlegroep geven vaker aan dat ze hun handelen hebben aangepast aan wat ze willen. Studenten van de experimentele groep zijn meer (17 %) gaan nadenken over hun visie dan studenten uit de controlegroep (6 %). Opvallend is dat 13 % van de experimentele groep geen idee heeft hoe hun visie meer zichtbaar is geworden.

Ongeveer 15 % kan bewuster de eigen visie verwoorden of is meer over eigen visie gaan nadenken. Enkele studenten geven aan dat ze in de praktijk hun kernkwaliteiten/kracht zijn gaan inzetten, dat ze aansluiten bij de visie van de opleidingsschool of meer aansluiten bij belangen van kinderen. Er zijn ook studenten die geen idee hebben hoe de visie in de praktijk naar voren komt.

De studenten hebben verschillende beelden bij de visieontwikkeling die ze hebben doorgemaakt. De volgende beelden worden tijdens de interviews genoemd (in bijlage 9 zijn de beelden in beeld gebracht):

Visieontwikkeling is als...

... een surfer op de golven; de hoogtepunten en dieptepunten vormen je visie.

... een vlam die alle kanten op kan gaan en waarin je uiteindelijk tot een bepaald punt moet komen.

... een vogelvlucht waarin je eerst meevliegt en uiteindelijk zelf vliegt.

... een zoeklicht dat z'n weg zoekt in het onderwijs en steeds blijft zoeken naar verbetering.

... een beeld dat steeds meer vorm krijgt door tijd en ervaringen.

... een stuk hout dat bewerkt wordt en waarbij het bewerken niet ophoudt.

... een bergbeklimmer die onderweg is naar boven en steeds meer zicht krijgt op het eindpunt.

... het volgen van begeleiders die weten wat goed voor je is.

... heel veel snoep waarbij het moeilijk is om bewust keuzes te maken.

... allerlei gekeurde brievenbussen die allemaal hun eigen kleur helpen geven aan je visie.

... een sprong in het diepe waarbij het maken van een grote stap noodzakelijk is.

... allerlei kleuren waaruit je een keuze maakt omdat je ze leuk vindt en omdat ze bij je passen.

... een laptop dat helpt bij het onderbouwen vanuit literatuur.

... gereedschap die je aangeboden krijgt om je visie mee te vormen.

... een betonmolen waarin je van alles kunt gooien en waar uiteindelijk iets uit komt.

Tijdens de focusgroepinterviews gaven de studenten aan dat ze de ontwikkeling van de visie zien als een groeiproces en dat ze ontdekken dat de visie steeds duidelijker wordt. Het werken op verschillende opleidingsscholen zorgt ervoor dat ze steeds meer zicht krijgen op hun eigen visie. Naast de ervaringen op de opleidingsscholen leren en ontdekken de studenten verschillende theorieën en theoretische concepten, bijvoorbeeld vanuit de colleges op de opleiding, literatuur en gesprekken met begeleiders.

“Van sommige dingen denk je: dat vind ik top wat hier gebeurt en bij andere dingen denk je: dat zou ik heel anders aanpakken.”

“Je gaat zelf ook door met groeien en als je dan echt voor je eigen klas staat, denk ik dat het alleen nog maar mooier wordt.”

De studenten geven tijdens de interviews aan dat de visie in de praktijk op verschillende manieren zichtbaar wordt. Het komt naar voren in de stagegroep en in de (voorbereiding op) de lessen die ze geven, in het contact met de kinderen, in hoe ze willen zijn, in de verantwoordelijkheid die ze nemen en in het contact met collega's en werkplekcoaches.

4.2 De gehanteerde bronnen bij de ontwikkeling van de persoonlijke visie (onderzoeksvraag 2)

In de focusgroepinterviews hebben de studenten aangegeven welke bronnen er zijn gehanteerd bij de ontwikkeling van hun visie. De volgende bronnen zijn genoemd:

Boeken (*Wie ben je? Wie wil je zijn als leraar? en Zelfsturend leren en studeren* en als alternatieve literatuur *Het gedwongen onderwijs voorbij*).

De film *Freedom Writers*.

“Dan zie je die film en dan denk je: dit is wat ik wil, dit is wat ik voor me zie.”

De collega's op de werkplek.

De voorbeelden van vroeger.

“Je juf of meester waarvan je denkt: dat weet ik nog steeds. Dat is dus wel een belangrijk iets geweest.”

De begeleiders (werkplekcoaches).

De Bijbel en het christelijk geloof.

Ervaringen.

“Je staat zelf voor de klas, je weet hoe het is, zesentwintig verschillende koppies voor je, dus ja eh... met de tijdsdruk die je elke dag ervaart. Ik denk dat dat wel invloed heeft op je visie.”

Modules op de opleiding.

Medestudenten.

Ppo-lessen.

"Ik zou er niet uit eigen initiatief zo diep over na gaan denken. Die lessen hebben wel geholpen."

De website van de opleidingsschool.

4.3 Stimulerende factoren in het ontwikkelen van een persoonlijke visie van studenten (onderzoeksvraag 3)

Uit de vragenlijst blijkt dat voor de helft van de studenten de stage stimulerend heeft gewerkt bij het ontwikkelen van de visie, waarbij gesprekken met de werkplekcoach en collega's en ervaringen met onderwijs verzorgen specifiek worden benoemd. Opvallend is dat studenten die in de experimentele groep zaten zich minder vaak zeiden te spiegelen aan hun opleidingsschool (3,35 op een schaal van 1-5) dan studenten die in de niet-experimentele groep zaten (3,55 op een schaal van 1-5)

Moeilijke situaties, gesprekken met kinderen en ouders, colleges en docenten en het maken van dossiers en gesprekken met medestudenten hebben een rol gespeeld voor ongeveer tien procent van de studenten. Voor enkele studenten zijn de volgende acties stimulerend geweest: bijwonen van vergaderingen en studiedagen, bestuderen van de visie van de opleidingsschool, internationalisering, sollicitatie voor LIO, het actieonderzoek in het derde studiejaar en het assessmentgesprek naar aanleiding van een stagebezoek.

Tijdens de interviews komt naar voren dat de gesprekken met de werkplekcoach, de collega's en medestudenten stimulerend werken bij de visieontwikkeling.

"Ik filterde wat ik goed vond en minder goed en wat niet bij mij paste. Op die manier ben ik er wel achter gekomen wat voor mij heel belangrijk is bij het lesgeven. Dus kijken naar mijn voorbeelden is voor mij belangrijk."

"Als je het in je ppo-groep bespreekt dan leer je elkaar ook beter kennen en je leert elkaar beter begrijpen in

bepaalde situaties. In vond het ook heel interessant om elkaars visie te horen."

4.4 De bijdrage van de gebruikte interventies (onderzoeksvraag 4)

Volgens de vragenlijst hebben de volgende activiteiten in de ppo-groep geholpen bij het ontwikkelen van een persoonlijke visie (voor een volledig overzicht: bijlage 3 en 4):

Gesprekken met medestudenten, lessen over (het schrijven van) je visie, (geleide) reflectie, gesprekken met docent, waarden noteren/bouwen van waardenmuur en het formuleren van zinnen bij de vijf aspecten (AMORE). Uit de vragenlijst blijkt dat gesprekken over de visie met medestudenten de studenten het meest helpen bij het ontwikkelen van een persoonlijke visie; voor de controlegroep is dat sterker dan bij de experimentele groep. De experimentele groep geeft aan dat de (geleide) reflectie, het werken met waarden en de vijf aspecten hebben geholpen. Het percentage dat deze interventies benoemd als helpend is laag (max. 17 %).

Uit de focusgroepinterviews komt naar voren dat de geleide reflectie, het schrijven van een brief, uit je comfortzone stappen, gesprekken voeren, waarden noteren en het schrijven van je visie hebben bijgedragen aan de ontwikkeling van de visie.

"Ik had bij die geleide reflectie dat ik daarna op stage, terwijl de kinderen aan het spelen en werken waren, echt wel even ben gaan zitten van: nou, zie ik nu ook wat ik heb opgeschreven, wat kan ik anders doen? Ik ben er echt even buiten gaan staan, waar ik normaal de hele tijd rondjes aan het lopen ben en overal kinderen aan het helpen ben, dacht ik: nu ga ik even zitten en kijken en kijken of ik terugzie wat ik in mijn ideaalbeeld heb."

De docenten geven aan dat de interventies zorgden voor een verbreding van de visie van de studenten. De visies zijn veelkleuriger geworden en de docenten geven aan dat de studenten konden aanhaken. De interventies zorgen voor een vertaling van het denken naar het handelen. Het starten vanuit het gedrag is helpend om

stil te staan bij je visie. Dat werkt volgens de docenten beter dan starten bij de visie en deze dan vertalen naar de praktijk. De geleide reflectie zorgde ook voor een rustmoment waarin reflectie plaats kon vinden. Het gebruikte materiaal geeft volgens de docenten richting en houvast en stimuleert een brede blik van de studenten; ze krijgen een heilkooper-view. De student is zich meer bewust geworden van zijn visie; het is concreter en gedetailleerder geworden. De persoonlijke visie is niet zozeer ontwikkeld.

“Wat ik vooral treffend vond was het beeld van een student, een jongen die zegt: ‘Ik heb nooit zoveel met visie.’ En dan zegt een andere student: ‘Het is gewoon wat je vindt he.’ En toen gingen we die geleide reflectie doen. En daarna ging die jongen vertellen wat hij allemaal had gezien. En een van die dingen was: ‘In mijn klas hangen foto’s van de kinderen aan de muur en om die foto heen staan alle talenten van dat kind. Elk kind heeft talent.’ En hij ging daar vol passie over vertellen en ik zag dat vuurtje in zijn ogen van ‘in mijn klas wordt elk kind gezien en gewaardeerd.’ Het was zo kicken van ‘ook hij die dat normaal gesproken een beetje moeilijk vindt, had zo’n kraakhelder beeld: hier sta ik voor, dit is mijn kleur, zo voelen kinderen zich in de klas.’ En hij had gelijk zoiets van: ‘Nu kan ik mijn visie wel gaan schrijven.’”

Op de vraag hoe de gebruikte interventies hebben bijgedragen aan de ontwikkeling van de persoonlijke visie, wordt genoemd dat de oefeningen en de visievorming goed zijn te koppelen aan de voorbereiding op het assessment; het kan een stimulans zijn om bij een assessment onderwijs te geven vanuit je eigen visie. De geleide reflectie zorgt ervoor dat de student echt bij zijn eigen ideaal blijft. De docenten wijzen erop dat de timing waarop er wordt gewerkt aan de ontwikkeling van de visie belangrijk is. Het moment moet voor de student urgent en betekenisvol zijn. Het vraagt ook om ‘stil kunnen staan’; drukke periodes tijdens de studie zijn niet zo geschikt.

“Als je het materiaal meer aan het begin van het jaar gebruikt, kan je er daarna op terugkomen. Of bijvoorbeeld richting de LIO vragen: “Als dit dan je visie is, kies je dan ook een LIO-plek die past bij je visie?””

“De visie is heel bewust, maar de druk van de klas en het onderwijs zorgen ervoor dat je merkt dat het niet rijmt, dat je wel weer terug moet naar je eigen visie; wat vond ik ook alweer?”

Hoofdstuk 5

Discussie over resultaten en vervolgonderzoek

5.1 Discussie

Het onderzoek betreft een kleine groep respondenten. Daardoor is het moeilijk conclusies te verbinden aan de kwantitatieve verschillen tussen de experimentele groep en de controlegroep.

Het onderzoek betreft alleen een nameting. Een nulmeting en vervolgens een nameting had wellicht meer gegevens opgeleverd.

De experimentele groep heeft gewerkt met verschillende interventies die bewust zijn ingezet. De controlegroep heeft ook gewerkt aan visieontwikkeling als onderdeel van persoonlijk meesterschap. Daarbij is door ppo-docenten ook gebruik gemaakt van interventies. Deze zijn echter niet zo gestructureerd ingezet als bij de experimentele groep. Wat de ppo-docenten in de controlegroep hebben gedaan, is niet onderzocht. Uit de focusgroepinterviews werd duidelijk dat niet alle studenten in staat zijn om zichzelf te beschouwen. Een student gaf bijvoorbeeld aan dat de interventies niet echt iets hadden opgeleverd, terwijl hij eerder in het interview aangaf dat gesprekken met medestudenten heel verrijkend voor hem waren (en die gesprekken horen bij de interventies).

In dit onderzoek zijn voltijd- en deeltijdstudenten betrokken. In dit onderzoek lijkt het erop dat deeltijdstudenten stelliger zijn in hun opvattingen

(en wellicht ook in hun visie). Het verschil tussen het bewust zijn en het ontwikkelen van een persoonlijke visie van voltijd- en deeltijdstudenten kan nader onderzocht worden. Het verschil kan invloed hebben op het aanbieden van de interventies en het moment van aanbieden ervan.

5.2 Vervolgstudie

Het vormen van een visie is, zoals naar voren komt in dit onderzoek, een voortdurend proces. Het vormt zich steeds opnieuw. Voor het bestuderen van de ontwikkelingen zou een vergelijkbaar proces ingezet kunnen worden. Kijkend naar het uitgevoerde onderzoek zijn er nog zeker zaken die verder onderzocht en/of ontwikkeld zouden kunnen worden.

De verschillende interventies zijn bijvoorbeeld niet op interventieniveau onderzocht. Welke interventie levert nu welke specifieke bijdrage? En als interventies bijdragen leveren, wanneer in de opleiding kunnen deze dan het best ingezet worden? Ook zou de samenhang van visievorming met andere persoonlijk meesterschap aspecten verder onderzocht kunnen worden. Waar in dit onderzoek alleen gekeken is naar de invloed van de interventies op visieontwikkeling, zou er ook verondersteld kunnen worden dat dezelfde interventies, door de bevordering van visieontwikkeling, ook een positieve invloed zou hebben op aspecten als verantwoorden van handelen of zelfsturend leren. Ook voor het aspect cultuurdragerschap kan een soortgelijke relatie onderzocht worden.

Hoofdstuk 6

Conclusies

In dit hoofdstuk worden antwoorden gegeven op de vier onderzoeksvragen.

6.1 Het bewust zijn van en de ontwikkeling van de persoonlijke visie (onderzoeksvraag 1)

Studenten zijn zich ervan bewust dat ze een visie moeten hebben en dat ze de visie onder woorden moeten kunnen brengen, bijvoorbeeld bij een sollicitatiegesprek. De ene student is zich meer bewust dan de andere student van zijn persoonlijke visie. De studenten leggen een verband tussen het in het hoofd hebben van de visie en het bewust kunnen beschrijven ervan. Het verantwoorden van het handelen (een ander aspect van persoonlijk meesterschap (Bolks & Paalman, 2021)) wordt soms als moeilijk ervaren.

De verantwoordelijkheid die de studenten in de praktijk krijgen, heeft invloed op hun visie. De studenten verbinden hun visie aan die van de opleidingsschool. In de praktijk onderzoeken de studenten hoe realistisch hun visie is. De praktijk (in de opleidingsschool) zorgt er bij verschillende studenten voor dat de visie naar de achtergrond verdwijnt en dat is voor hen pijnlijk om te ervaren. Ervaringen leiden ertoe dat studenten ontdekken wat belangrijk voor hen is. Studenten nemen inhoud van colleges mee in hun visie.

De studenten geven aan dat de ontwikkeling van de visie stapsgewijs verloopt; van het ergens iets van moeten vinden aan het begin van de opleiding tot het vormen van een persoonlijke visie aan het eind van de opleiding. Studenten ervaren daarin een groeiproses en ze krijgen steeds meer zicht op waar ze naartoe willen. Ervaringen spelen daarin een grote rol. Het vormen van een visie is ook een zoektocht; naast de eigen visie zijn er veel andere visies. De ervaringen binnen de opleidingsscholen spelen daarin een grote rol. De opleiding, literatuur, medestudenten en de werkplekcoaches worden beschouwd als 'materiaal' dat wordt meegenomen in het ontwikkelen van de persoonlijke visie. Er zijn ook studenten die aangeven dat de visie juist niet verder wordt ontwikkeld, omdat hun eigen visie niet aansluit bij de visie van de opleidingsschool. De student durft zijn eigen visie in die situatie niet 'in te zetten'.

De studenten hebben verschillende beelden bij de visieontwikkeling die ze hebben doorgemaakt. In de beelden komt naar voren dat visieontwikkeling te maken heeft met afhankelijkheid en het volgen van anderen, zoeken naar verbetering, veelkleurigheid, het steeds meer vorm krijgen door de visie te bewerken, het maken van keuzes, het zetten van stappen en de inzet van materialen en mogelijkheden.

De studenten geven aan dat hun visie zichtbaar wordt in (de voorbereiding van) de lessen die ze geven en in het werken in de klas. In alle focusgroepen met studenten wordt aangegeven dat de visie naar voren komt in de omgang met de kinderen. In het contact met begeleiders en collega's wordt de visie ook zichtbaar. In wie je bent en wie je wilt zijn en in de verantwoordelijkheid die je neemt komt de visie naar voren. Een student geeft aan dat het je verrijkt als mens.

6.2 De gehanteerde bronnen bij de ontwikkeling van de persoonlijke visie (onderzoeksvraag 2)

De studenten geven aan dat bepaalde boeken of een film worden gebruikt als bron voor de ontwikkeling van hun visie; ook alternatieve literatuur wordt genoemd. Begeleiders op de opleidingsscholen, collega's en mensen om hen heen, ook die van vroeger, spelen een rol als bron. De Bijbel en het christelijk geloof worden genoemd. Ervaringen in het werkveld en modules op de opleiding zijn waardevol. De medestudenten (en dan vooral binnen de ppo-lessen) worden als bron gezien voor het doordenken van de visie.

6.3 Stimulerende factoren in het ontwikkelen van een persoonlijke visie van studenten (onderzoeksvraag 3)

Het werken in de opleidingsscholen werkt stimulerend voor de studenten bij het ontwikkelen van hun visie. Gesprekken met begeleiders, collega's en hun ervaringen in de praktijk worden vaak genoemd.

Moeilijke situaties, gesprekken met kinderen en ouders, colleges en docenten en het maken van dossiers en gesprekken met medestudenten zijn voor sommige studenten stimulerend.

6.4 De bijdrage van de gebruikte interventies (onderzoeksvraag 4)

In alle focusgroepen wordt de geleide reflectie genoemd als een sterk stimulerende interventie. Het schrijven van een brief aan jezelf, het uit je comfortzone stappen, het opschrijven van je waarden en het schrijven van je eigen visie hebben ook stimulerend gewerkt. Het in gesprek gaan met elkaar, met name naar aanleiding van deze interventies in de ppo-groep, heeft studenten geholpen om hun persoonlijke visie te vormen. De docenten geven aan dat de interventies hebben gezorgd voor een verbreding en het veelkleuriger worden van de visie. Het materiaal stimuleert een brede blik van studenten en werkt doelgericht. De oefeningen zorgen voor een vertaling van het denken naar handelen; het starten bij de praktijk werkt beter dan het starten bij de theorie. De studenten zijn zich, volgens de docenten, meer bewust geworden van hun visie; het heeft de visie niet zozeer ontwikkeld. Volgens de docenten is de timing belangrijk; op drukke momenten kunnen de studenten niet de noodzakelijke rust vinden om na te denken over hun visie en tot een zinvol gesprek erover te komen.

Hoofdstuk 7

Aanbevelingen

De interventies hebben bij de ppo-docenten geleid tot bewustwording van het belang van krachtige interventies, zo blijkt uit dit onderzoek. Het materiaal geeft sturing aan het handelen binnen de ppo-groepen. Het geeft ook verdieping van reflectie op de visie door er een langere tijd mee bezig te zijn. De verbinding van dit aspect met de andere aspecten van persoonlijk meesterschap is helder geworden en de ppo-docenten geven aan dat deze bewustwording verrijkend is. Daarbij geldt wel de aanbeveling dat de ppo-docenten de ruimte moeten krijgen om zelf te beoordelen wanneer interventies ingezet kunnen worden, aansluitend bij de ontwikkeling in hun ppo-groep. De pedagogische en didactische tact van docenten kan op die manier benut worden.

Het koppelen van de visieontwikkeling aan de praktijk van de studenten werkt verhelderend. Beeldmateriaal uit de opleidingsschool kan daarvoor gebruikt worden in de opleiding. Daarbij kan dan de vraag gesteld worden: wat zie je op de beelden terug van je visie in je handelen in en met de kinderen?

Het voeren van het gesprek over de persoonlijke visie met medestudenten, docenten, werkplekcoaches en collega's op de opleidingsschool is van groot belang voor de ontwikkeling van de persoonlijke visie van studenten op goed onderwijs. Het voeren van die gesprekken kan in de vorm van dialogen bewuster worden ingezet in het werkplekleren. Met name op de opleidingsschool kan het gesprek met de werkplekcoach worden gebruikt om de dialoog over de visie te voeren.

Het bewust aan de slag gaan met de persoonlijke visieontwikkeling vraagt rust en reflectieruimte van de studenten. Aanbevolen wordt om daar rekening mee te houden in het aanbieden van de interventies.

Het ontwikkelen van visie is een aspect van persoonlijk meesterschap. De aspecten van persoonlijk meesterschap zijn niet los te zien van elkaar. Het is belangrijk om de aspecten altijd in hun samenhang te zien en aan te bieden, te bespreken en te ontwikkelen. Visieontwikkeling heeft bijvoorbeeld altijd te maken met de positieve grondhouding, het fungeren als cultuurdrager, het verantwoorden van je handelen en de reflectieve, onderzoekende houding.

A decorative diagonal bar on the left side of the page, transitioning from dark purple at the top to light pink at the bottom.

Literatuurlijst

Andersen, I., Uiterwijk-Luijk, L. & Van der Vloed, K. (2022). *Woorden, waarden en werkelijkheid. Leidinggeven aan waardengericht werken in scholen*. Uitgeverij Pica.

Boeije, H. & Bleijenbergh, I. (2019). *Analyseren in kwalitatief onderzoek. Denken en doen*. Boom.

Bolks, T. & Paalman, I. (2021). *Wie ben je? Wie wil je zijn als leraar? Een boek over persoonlijk meesterschap van leraren*. Lectoraat Goede Onderwijspraktijken. Hogeschool Viaa, Zwolle.

Castelijns, J., & Hoencamp, M.L.M. (red.) (2013). *Onderwijs dat deugt en deugd doet. Een verkenning van de literatuur*. CEPM.

Clarke, D., & Hollingsworth, H. (2002). Elaborating a model of teacher professional growth. *Teaching and Teacher Education*, 947–967. Model geraadpleegd van <https://petersnijders.info/model-voor-professionele-groei-volgens-clarke-en-hollingsworth/>

Cohen, D.S. (2006). *Het hart van de verandering: praktijkboek*. Academic Service.

Evers, J. (red.) (2015). *Kwalitatief interviewen; kunst én kunde*. Lemma.

Jones, L.B. (2000). *Uw missie. Zelf een missie en visie ontwikkelen in uw privé- en uw beroepsleven*. Kosmos-Z7K Uitgevers.

Jutten, J. (z.j.) *Ontwikkelen van een gezamenlijke visie*. Geraadpleegd op 1 maart 2021 via https://www.natuurlijkleren.org/data/cms_uploads/files/source/artikelen/Visie-ontwikkeling.pdf

Korthagen, F. & Nuijten, E. (2020). *Krachtgericht coachen. Een aanpak voor diepgaand leren en effectief functioneren*. Boom Uitgevers.

Kouzes, J. & Posner, B. (2018). *The studentleadership challenge. Five practices for becoming an exemplary leader*. The Leadership Challenge.

Stevens, L. (Red.) (2013). *Leraar, wie ben je?* Garant.

Van der Loo, H., Geelhoed, J. & Samhoud, S. (2007). *Kus de visie wakker. Organisaties energiek en effectief maken*. Sdu Uitgevers.

Vroemen, M. (2017). *Handboek Teamcoaching. Helpen zonder bemoeizucht*. Vakmedianet.

A decorative diagonal bar on the left side of the page, transitioning from dark purple at the top to light pink at the bottom.

Bijlagen

Bijlage 1: Vragen uit de vragenlijst

1. Welkom
2. Wat is je leeftijd?
3. Ik ben een
4. Anders is:
5. Welke klas zit je (tussen haakjes je PPO-docent)?
6. Mijn klas is
7. Wat is volgens jou een visie? Geef een definitie
8. Geef aan in hoeverre je het met onderstaande stelling eens bent.
 - 8.1 Ik ben me bewust van wat echt belangrijk voor mij is in het onderwijs.
 - 8.2 Ik ben me ervan bewust dat wie ik ben, invloed heeft op mijn onderwijsvisie.
 - 8.3 Ik ben me ervan bewust waar mijn onderwijs toe moet leiden.
 - 8.4 Ik heb mijn onderwijsvisie helder.
 - 8.5 Ik ben in staat om mijn onderwijsvisie onder woorden te brengen voor mezelf.
 - 8.6 Ik ben in staat om mijn onderwijsvisie onder woorden te brengen in dialoog met anderen.
 - 8.7 Ik heb de kernwaarden die onder mijn visie liggen helder.
 - 8.8 Ik kan mijn kernkwaliteiten verbinden aan mijn onderwijsvisie.
9. Geef van onderstaande uitspraken wat voor jou passend is.
 - 9.1 Ik handel naar mijn onderwijsvisie.
 - 9.2 Ik verantwoord mijn handelen in de onderwijspraktijk vanuit mijn onderwijsvisie.
 - 9.3 Ik spiegel mijn onderwijsvisie aan de onderwijsvisie van mijn school.
 - 9.4 Ik treed in dialoog met mede-studenten over mijn onderwijsvisie.
 - 9.5 Ik treed in dialoog met collega's, ouders en andere deskundigen over mijn onderwijsvisie.
 - 9.6 In de afgelopen tijd heb ik, aan de hand van mijn onderwijsvisie, gericht geëxperimenteerd in de onderwijspraktijk.
 - 9.7 Ik laat mij tijdens dilemma's leiden door mijn onderwijsvisie.
10. Geef aan in hoeverre je het met onderstaande stelling eens bent.
 - 10.1 De PPO-lessen van het afgelopen collegejaar aan Viaa hebben mij bewuster gemaakt van mijn onderwijsvisie.
 - 10.2 In het afgelopen jaar is de zichtbaarheid van mijn onderwijsvisie in de praktijk gegroeid.
11. Welke ppo-activiteit heeft je dit leerjaar het meest geholpen om je visie vorm te geven?
12. Zijn er, buiten de PPO-activiteiten om, momenten geweest die jou hebben geholpen bij het ontwikkelen van jouw onderwijsvisie? Zo ja, welke dan?
13. Welke activiteiten/momenten op jouw opleidingsschool hebben jou geholpen om jouw onderwijsvisie te ontwikkelen?
14. Hoe is jouw onderwijsvisie meer zichtbaar geworden in de praktijk gedurende het afgelopen collegejaar?
15. Mogen we je benaderen voor een focusinterview in een kleine groep met andere studenten?
16. Vul hier je emailadres in
17. Einde van de enquête

Bijlage 2: Samenstelling focusgroepen

Respondenten	Aantal deelnemers	Verdeling man/vrouw	Opmerkingen
Studenten	6	5V, 1M	deeltijdstudenten
Studenten	6	5V, 1M	deeltijdstudenten
Studenten	4	3V, 1M	voltijdstudenten
Ppo-docenten	3	2V, 1M	

Bijlage 3: Interviewsleidraad voor de focusgroepen

Opbouw van het interview

Introductie en uitleg van de opzet	3 minuten
Interview	25 minuten
Evaluatie van het interview	2 minuten

Interview

Vragen (en topics) voor het interview:

In hoeverre ben je je bewust van je visie?

Hoe heeft jouw persoonlijke visie zich ontwikkeld in de afgelopen jaren?

Welke bronnen gebruik je als het gaat om het ontwikkelen van je visie?

Vorig jaar zijn er interventies gebruikt in de ppo-lessen.

Welke interventie heeft je geholpen om je bewust te worden van je visie? Op welke manier?

Welke interventie heeft je geholpen bij het ontwikkelen van je visie? Op welke manier?

Waar wordt jouw visie zichtbaar?

Bijlage 4: Resultaten vragenlijst (open vragen)

7. Wat is volgens jou een visie? Geef een definitie.

	aantal	aantal	%	%
Je kijk op dingen; hoe je dingen ziet.	10	11	59	46
Jouw manier van denken; je mening.	4	10	24	42
Een beschrijving van waar je voor staat, wat je belangrijk vindt.	4	7	24	29
Jouw waarden en normen.	1	4	6	17

11. Welke ppo-activiteit heeft je dit leerjaar het meest geholpen bij het ontwikkelen van jouw visie?

	aantal	aantal	%	%
Gesprekken met medestudenten	11	9	65	38
Lessen over (het schrijven van) je visie	2	4	12	17
(Geleide) reflectie	1	4	6	17
Gesprekken met docent	2	1	12	4
Waarden noteren/bouwen van waardenmuur	0	3	0	13
Formuleren van zinnen bij de vijf aspecten (AMORE)	0	2	0	8
Nadenken over kernkwaliteiten	0	1	0	4
Kaarten op tafel	1	0	6	0
Visievorming aan de hand van afbeeldingen	1	0	6	0

12. Zijn er, buiten de ppo-activiteiten, momenten geweest die jou hebben geholpen om jouw onderwijsvisie te ontwikkelen?

	aantal	aantal	%	%
Stage	8	13	47	54
Gesprekken met wpc'er.	3	3	18	13
Colleges/docenten	2	2	12	8
Maken van dossiers	2	2	12	8
Gesprekken met medestudenten	2	1	12	4
Internationalisering	1	2	6	8
Sollicitatie voor LIO	0	2	0	8
Nee	0	2	0	8
Actieonderzoek	1	0	6	0
Assessmentgesprek	0	1	0	4
Filmpjes	0	1	0	4

13. Welke activiteiten/momenten op jouw opleidingsschool hebben jou geholpen jouw onderwijsvisie te ontwikkelen?

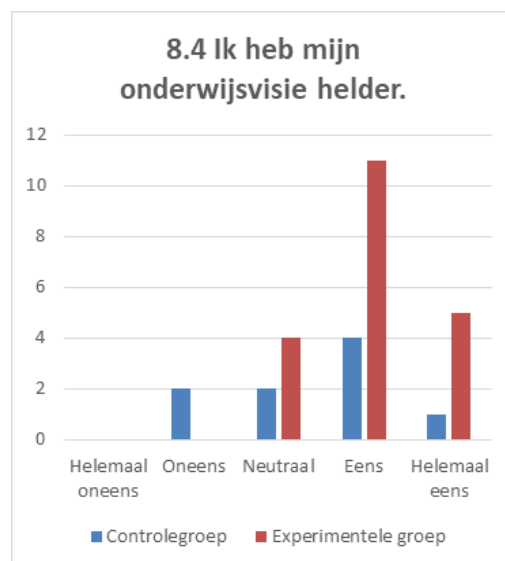
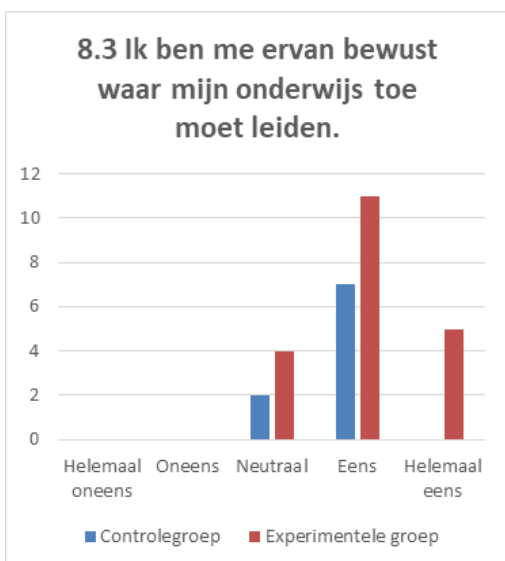
	aantal	aantal	%	%
Gesprekken met collega's op stage	4	5	24	21
Lesgeven/ervaringen op de werkplek	3	7	18	29
Gesprekken	2	2	12	8
Moeilijke situaties op stage	2	1	12	4
Colleges/ ppo -lessen	2	2	12	8
Bijwonen van (team)vergaderingen/studiedagen	1	2	6	8
Bestuderen van de visie van de opleidingsschool	1	1	6	4
Gesprekken met kinderen	0	2	0	8
Assessmentgesprek	0	2	0	8
Gesprekken met ouders	2	0	12	0
Actieonderzoek	1	0	6	0
Internationalisering	1	0	6	0
Werken met ParnasSys	0	1	0	4
Schrijven van reflectie	1	0	6	0

14. Hoe is jouw onderwijsvisie meer zichtbaar geworden in de praktijk gedurende het afgelopen collegejaar?

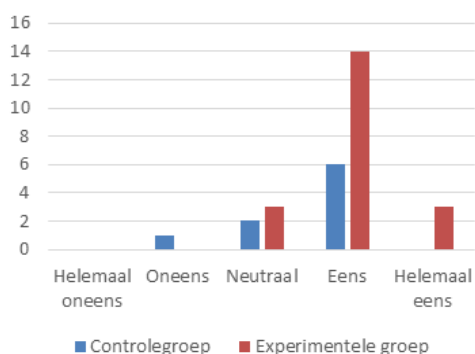
	aantal	aantal	%	%
Handelen aangepast aan wat ik zelf wil	5	3	29	13
(Meer) eigen lessen gegeven	4	6	24	25
Bewuster verwoorden van eigen visie	2	4	12	17
Meer over eigen visie gaan nadenken	1	4	6	17
Inzetten van kernkwaliteiten/kracht	1	2	6	8
Aansluiten bij visie van de opleidingsschool	1	0	6	0
Meer aansluiten bij belangen van kinderen	1	0	6	0
Actieonderzoek	0	1	0	4
Switchen van stageplek	0	1	0	4
Uitvoeren van opdrachten	0	1	0	4
Naar kinderen communiceren	1	0	6	0
Geen idee	0	3	0	13

Bijlage 5: Resultaten vragenlijst (gesloten vragen; vraag 8.1-8.8, 9.1-9.7 en 10.1 en 10.2).

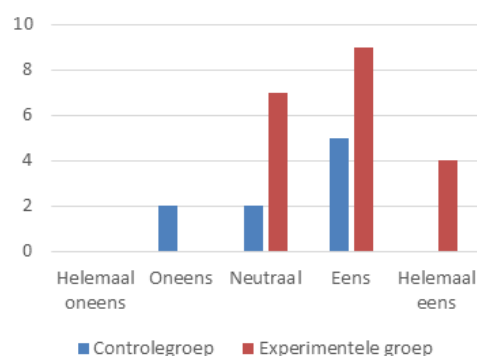
Alleen de voltijdstudenten (N=29, waarvan 20 studenten in de experimentele groep en 9 studenten in de controlegroep)

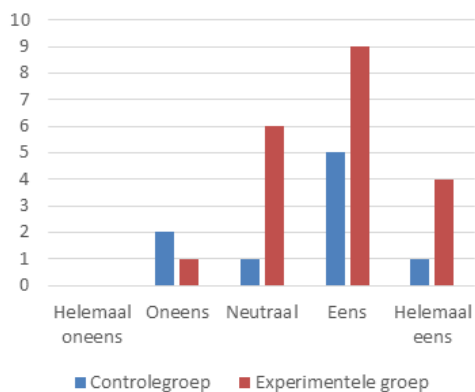
8.5 Ik ben in staat om mijn onderwijsvisie onder woorden te brengen voor mezelf.

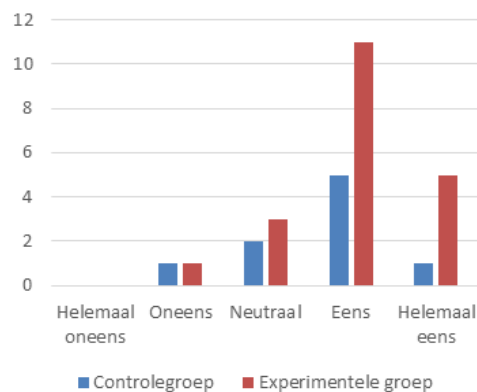
8.6 Ik ben in staat om mijn onderwijsvisie onder woorden te brengen in dialoog met anderen.

8.7 Ik heb de kernwaarden die onder mijn visie liggen helder.

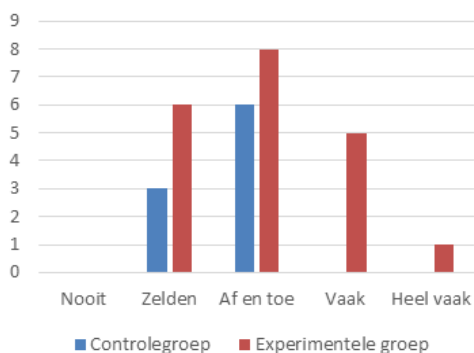

8.8 Ik kan mijn kernkwaliteiten verbinden aan mijn onderwijsvisie.

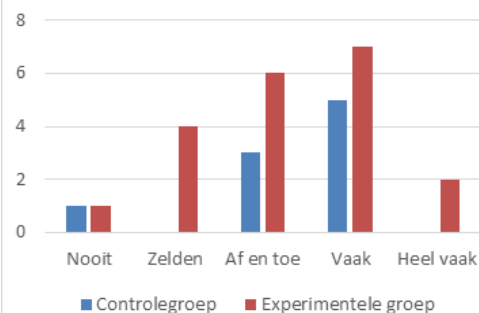

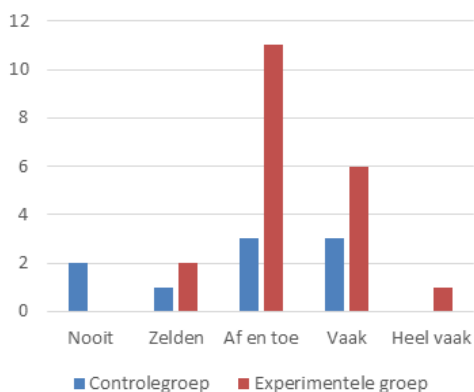
9.5 Ik treed in dialoog met collega's, ouders en andere deskundigen over mijn onderwijsvisie.

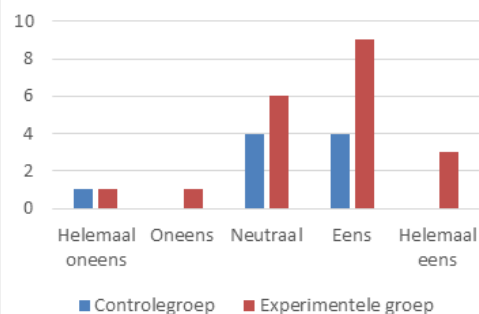
9.6 In de afgelopen tijd heb ik, aan de hand van mijn onderwijsvisie, gericht geëxperimenteerd in de onderwijspraktijk.

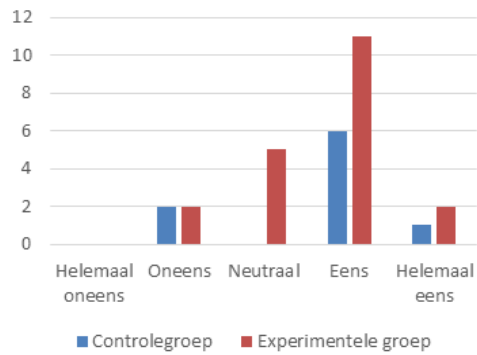
9.7 Ik laat mij tijdens dilemma's leiden door mijn onderwijsvisie.

10.1 De PPO-lessen van het afgelopen collegejaar aan Viaa hebben mij bewuster gemaakt van mijn onderwijsvisie.

10.2 In het afgelopen jaar is de zichtbaarheid van mijn onderwijsvisie in de praktijk gegroeid.

Bijlage 6: Overzicht interventies met opzet en uitleg per ppo-bijeenkomst

Opzet en uitleg bij 'NO.1 ontwikkelen van visie in de ppo-lijn'

Ontwikkelen van Visie in de PPO-lijn

MOMENT 1

Lectoraat Goede Onderwijspraktijken

Start

- ▶ In de komende weken ga je d.m.v. opdrachten en oefeningen werken aan het ontwikkelen van je visie.
- ▶ Dit doe je op je Leerwerkplek, thuis en in de PPO-colleges.

Persoonlijk Meesterschap Aspect 6: Ontwikkelen van visies

Van een leerkracht basisonderwijs wordt verwacht dat hij een duidelijke visie heeft op zijn beroepsmatig handelen en daarin ook steeds groeit. Hij moet in staat zijn een persoonlijke visie op (christelijk) onderwijs en het beroep van leerkracht te ontwikkelen.

Lectoraat Goede Onderwijspraktijken

Uitwerking Persoonlijk Meesterschap aspect 6 voor leerjaar 2/3:

- ▶ De student benoemt en beschrijft algemene uitgangspunten voor goed onderwijs.
- ▶ De student beschrijft zijn visie op de pedagogische en onderwijskundige taak van een leerkracht.
- ▶ Hij toont aan hoe hij hier in de praktijk vorm aan geeft.
- ▶ Hij kan hierbij de verbinding maken met de bekwaamheidseisen.
- ▶ De student kan duidelijk maken hoe zijn eigen visie zich verhoudt tot die van de opleidingsschool en hoe deze in de praktijk zichtbaar is.

OPDRACHT:

- ▶ Ga in de komende week iets doen op je Leerwerkplek, waarbij je buiten je comfortzone gaat.
- ▶ Wees daarin alert: kijk met aandacht wat er bij de leerlingen en bij jezelf gebeurt.
- ▶ Elk resultaat is prima, of het nu goed gaat of juist niet!

Slotopdracht neem mee naar het volgende college, keuze uit:

- ▶ Kies een plaatje wat een metafoor is voor hoe jij het hebt beleefd.
- ▶ Maak een geluidsopname van een minuut waarin je kort vertelt wat er door je heen gaat als je er aan terug denkt.
- ▶ Noteer wat steekwoorden als je terugdenkt aan wat je hebt gedaan.
- ▶ Maak een mindmap of een tekeningetje van jouw terugblik op de activiteit.

Vooraf:

In dit materiaal werken we vanuit verschillende bronnen: Persoonlijk Meesterschap aspect 6 (visie), een definitie voor een 'persoonlijke visie' door de onderzoeksgroep geformuleerd, de boeken *Kus de visie wakker* (Van der Loo, 2015) en *The Student Leadership Challenge* (Kouzes, 2018).

Achtergrond informatie over de start van het proces:

In *Kus de visie wakker* worden voor de eerste fases de woorden 'ontwaken' en 'ontsteken' gebruikt. 'Ontwaken' is niet letterlijk 'wakker worden', maar figuurlijk wakker schudden: het plotselinge besef of bewustzijn van een onaangename en bedreigende situatie (sense of urgency) of van nieuwe mogelijkheden (sense of excitement).

Bezinning is dan nodig, door jezelf fundamentele vragen te stellen:

- Is dit wat ik wil?
- Wat staat mij voor ogen?
- Wat wil ik bijdragen?
- Wat vind ik zinvol?

Ontwaken heeft te maken met een dubbele beweging: verhoogde aandacht voor, en bewustwording van signalen in de omgeving. Het verlaten van de comfortzone en de omgeving bekijken met nieuwsgierige ogen. Anderzijds een naar binnen keren: proberen te achterhalen wat je eigenlijk denkt, wat je ten diepste voelt. Er ontstaat een fundamenteeler inzicht in wat je echt wilt en wie je echt bent. De sleutel tot ontwaken ligt in het schenken van aandacht aan signalen om je heen en aan het nemen van tijd om erachter te komen wat ze betekenen.

De fase van 'ontsteken' heeft te maken met het delen van de gevoelens die horen bij het ontwaken, met inspiratie, een begeestering met dezelfde gedachte als anderen, en een doelbewust bezighouden met regievoering: zorgen dat er ruimte ontstaat waardoor je kunt vonken.

Om deze fases duidelijk te maken is het mooi om de studenten de opdracht te geven om op de Leerwerkplek buiten hun comfortzone te gaan en de beleving daarvan

vast te leggen. Daarom kan je onderstaande opdracht geven als voorbereiding op het volgende moment.

Uitwerking voor studenten:

1. Ga in de komende week iets doen op je Leerwerkplek, waarbij je buiten je comfortzone gaat.
2. Wees daarin alert: kijk met aandacht wat er bij de leerlingen en bij jezelf gebeurt.
3. Elk resultaat is prima, of het nu goed gaat of juist niet!
4. Slotopdracht, neem dit mee naar het volgende college, keuze uit:
 - a. Kies een plaatje wat een metafoor is voor hoe jij het hebt beleefd
 - b. Maak een geluidsopname van een minuut waarin je kort vertelt wat er door je heen gaat als je er aan terug denkt
 - c. Noteer wat steekwoorden als je terugdenkt aan wat je hebt gedaan
 - d. Maak een mindmap of een tekeningetje van jouw terugblik op de activiteit

Ontwikkelen van Visie in de PPO-lijn

MOMENT 2

Lectoraat Goede Onderwijspraktijken

Persoonlijke visie

- ▶ Een persoonlijke visie is het bewustzijn van wat echt belangrijk voor je is, vertaald in concrete (ideaal)beelden van wat je wilt bereiken in jouw onderwijspraktijk.
- ▶ Het gaat naast het *hoe* en het *wat* vooral over de vraag *waarom* je dat zou willen bereiken.
- ▶ Een persoonlijke visie komt van binnenuit; het gaat over jouw waarden en kernkwaliteiten en daarvoor wil je je met hart en ziel inzetten.

Lectoraat Goede Onderwijspraktijken

Foto: Henry Krul

Ontwaken en Ontsteken

- ▶ Het bewust worden van je visie heeft te maken met **ontwaken** en **ontsteken**.
- ▶ In de volgende dia's wordt dit uitgelegd.

Lectoraat Goede Ondernemingspraktijken

Bron: Kus de visie wakker (Van der Loo, 2015)

Uitleg fase van Ontwaken(1)

- ▶ Voor de **eerste stap in de bewustwording** van je visie gebruiken we het woord ontwaken.
- ▶ Ontwaken: het plotselinge besef of bewustzijn van een onaangename en **bedreigende situatie** (sense of urgency) of van **nieuwe mogelijkheden** (sense of excitement).
- ▶ Bezinning is dan nodig, door jezelf **fundamentele vragen** te stellen:
 - ▶ Is dit wat ik wil?
 - ▶ Wat staat mij voor ogen?
 - ▶ Wat wil ik bijdragen?
 - ▶ Wat vind ik zinvol?

Lectoraat Goede Ondernemingspraktijken

Uitleg fase van Ontwaken(2)

- ▶ Ontwaken ontstaat door een **verhoogde aandacht** voor, en bewustwording van **signalen in de omgeving**, bijv. door buiten je comfortzone te gaan.
- ▶ Maar ontwaken is ook een **naar binnen keren**: proberen te achterhalen wat je eigenlijk denkt, wat je ten diepste voelt. Er ontstaat een fundamenteel inzicht in wat je echt wilt en wie je echt bent.
- ▶ De sleutel tot ontwaken ligt in het **schenken van aandacht aan signalen om je heen en aan het nemen van tijd om erachter te komen wat ze betekenen**.

Uitleg fase van Ontsteken

- ▶ Bij ontsteken gaat het om het **delen van de gevoelens** die horen bij het ontwaken.
- ▶ Dat delen geeft **inspiratie**.
- ▶ Je merkt een **begeestering** met dezelfde gedachte als anderen, **herkenning** van dezelfde verlangens.
- ▶ Daarna volgt een doelbewust bezighouden met **regievoering**: zorg dat er ruimte ontstaat waardoor je kunt vonken.

Ontwaken en Ontsteken in de praktijk:

- ▶ Deel met elkaar hoe je de 'buiten je comfortzone-actie' hebt ervaren: Laat je plaatje, mindmap, tekening of geluidsopname aan elkaar zien en horen.
- ▶ Besluit of je deze 'buiten je comfortzone-actie' gebruikt voor het verdere gesprek, of dat je een eerder moment uit je stage gebruikt, die je nog duidelijk voor ogen staat.
- ▶ **Bespreek met elkaar deze vragen:**
 - ▶ Is dit wat ik wil?
 - ▶ Waarom wel of juist niet?
 - ▶ Als dit niet is wat ik wil, wat zegt dit over wat ik dan wel wil?
 - ▶ Welk gevoel roept dit bij mij op?
 - ▶ Wat staat mij voor ogen?
 - ▶ Wat wil ik bijdragen in het onderwijs aan deze kinderen?
 - ▶ Wat vind ik zinvol?
 - ▶ Hoe kan ik de regie nemen om in de komende tijd te gaan lesgeven vanuit mijn ideaal, zodat ik kan gaan vonken?

Vastleggen van essentiële aspecten

- ▶ Je wordt meegenomen in een geleide reflectie door de docent.
- ▶ Daarna:
 - ▶ **Schrijf of teken** wat woorden of beelden die je voor je zag.
 - ▶ En **noteer gedachten** die bij je boven komen bij de vragen:
 - ▶ Wat betekent het beeld dat je net voor je zag?
 - ▶ Welke belangrijke woorden passen daar bij? Denk aan waarden en kernkwaliteiten en wat je nu zou willen.
 - ▶ Maak een foto van je blad en deel die met je docent. Noteer daarbij ook kort hoe jij deze bewustwording van je visie hebt ervaren. Neem daarin de 3 dingen mee: buiten je comfortzone gaan, het gesprek in de tweetallen en deze geleide reflectie.

Vorbereiding:

1. Zorg ervoor dat je lege vellen papier en gekleurde pennen of stiften hebt klaarliggen
2. Zorg ervoor dat de studenten het plaatje/mindmap/geluidsopname/tekening n.a.v. het moment dat ze buiten hun comfortzone gingen, klaar hebben liggen.

DEEL A:

Volg de PowerPoint t/m Dia 6 met de uitleg over 'Ontwaken en Ontsteken van de persoonlijke visie'.

Laat de studenten vervolgens in tweetallen of kleine groepjes werken. Bespreek met elkaar deze vragen (dia 7):

1. Deel met elkaar hoe je de 'buiten je comfortzone-actie' hebt ervaren: Laat je plaatje, mindmap, tekening of geluidsopname aan elkaar zien en horen.
2. Besluit of je deze 'buiten je comfortzone-actie' gebruikt voor het verdere gesprek, of dat je een eerder moment uit je stage gebruikt, die je nog duidelijk voor ogen staat. Als er maar sprake was van een 'sense of urgency' of een 'sense of excitement'.
3. Bespreek met elkaar deze vragen:
 - a. Is dit wat ik wil?
 - b. Waarom wel of juist niet?
 - c. Als dit niet is wat ik wil, wat zegt dit over wat ik dan wel wil?
 - d. Welk gevoel roept dit bij mij op?
 - e. Wat staat mij voor ogen?
 - f. Wat wil ik bijdragen in het onderwijs aan deze kinderen?
 - g. Wat vind ik zinvol?
 - h. Hoe kan ik de regie nemen om in de komende tijd te gaan lesgeven vanuit mijn ideaal, zodat ik kan gaan vonken?

DEEL B:

Maak de meeting weer plenair, en neem de studenten mee in een geleide reflectie. Zorg ervoor dat voordat je daarmee start, de studenten al papier en pennen/stiften hebben klaarliggen. (dia 8)

Voor de geleide reflectie zou je dit kunnen gebruiken:

Ik wil je meenemen in een geleide reflectie.

Sluit je ogen, probeer rustig adem te halen naar je buik, voel hoe je zit, je schouders ontspannen en laag, je kaak en je gezicht ontspannen.

Denk terug aan het gesprek dat je zojuist had

Sta eens stil bij wie jij bent, met je hele persoon, je karakter, je wilskracht, jij als leerkracht.

Probeer dan eens een klaslokaal voor je te zien, op een mooie dag, op een fijne dag. Jij als leerkracht, samen met de leerlingen. Hoe ziet het lokaal er uit? Wat zie je allemaal? Wat ben jij aan het doen? Hoe sta of zit je erbij? Wat doen de leerlingen?

Wat is dan het grootste verlangen dat jij hebt voor de aan jou toevertrouwde kinderen? Probeer het eens voor je te zien, de gezichten van de kinderen, wat zie je bij hen? En wat zie je dan bij jezelf? Of: probeer het eens onder woorden te brengen: wat wordt er gezegd, en gedaan, hoe is de toon? Hoe is de sfeer?
Neem de tijd en geniet van dit beeld wat je nu voor je ziet, of van de dingen die je hoort, kijk en luister er goed naar.
En dan, als je er aan toe bent, open je je ogen weer.

Vraag de studenten vervolgens individueel en met concentratie de volgende opdracht te doen:

Schrijf of teken wat woorden of beelden die je voor je zag. En noteer gedachten die bij je boven komen bij de vraag: wat betekent het beeld dat je net voor je zag? Welke belangrijke woorden passen daar bij? Denk aan waarden en kernkwaliteiten en wat je nu zou willen.

Maak een foto van je blad en mail die naar je docent. Noteer daarbij ook kort hoe jij deze bewustwording van je visie hebt ervaren. Neem daarin de 3 dingen mee: buiten je comfortzone gaan, het gesprek in de tweetallen en deze geleide reflectie.

Ontwikkelen van Visie in de PPO-lijn

MOMENT 3

Lectoraat Goede Ondernijpraktijken

Persoonlijke visie

- ▶ Een persoonlijke visie is het bewustzijn van wat echt belangrijk voor je is, vertaald in concrete (ideaal)beelden van wat je wilt bereiken in jouw onderwijspraktijk.
- ▶ Het gaat naast het *hoe* en het *wat* vooral over de vraag *waarom* je dat zou willen bereiken.
- ▶ Een persoonlijke visie komt van binnenuit; het gaat over jouw waarden en kernkwaliteiten en daarvoor wil je je met hart en ziel inzetten.

Lectoraat Goede Ondernijpraktijken

Foto: Henry Khul

Ontdekken: tot de kern komen

- ▶ Bij **visieontdekking** moet je op het **diepste niveau** geraakt worden: in het 'zijn', waar flow, passie, bezieling en vuur ontstaat. Niet op de laag van het doen of denken.
- ▶ Pak je blad van de vorige keer erbij (die je n.a.v. de geleide reflectie maakte)
- ▶ Formuleer **5 belangrijke waarden** die je ziet en **rangschik ze** van boven naar beneden, nummer ze van 1 (belangrijkste) naar 5.

Voorbeeld: 'ik wil geen bureau, of een heel klein bureau want ik wil te midden van de leerlingen zijn.' Om welke waarde gaat het dan? Om gelijkwaardigheid, verbinding, samenhorigheid, aandacht of...

Zoek woorden die voor jou precies passend zijn.

- ▶ Schrijf daarna achter elke waarde: 'ik vind dit belangrijk want...'

Lectoraat Goede Onderwijspraktijken

Bron: Kus de visie wakker (Van der Laa, 2015)

In gesprek

- ▶ **Deel met elkaar** welke waarden en statements je hebt opgeschreven.
- ▶ Denk eens terug aan een (**recente**) situatie waarin veel van jouw blad zichtbaar was.
- ▶ Ga dan **expliciteren** en vraag door!
 - ▶ Vertel eens wat over de situatie.
 - ▶ Wat gebeurde er precies?
 - ▶ Waardoor kwam dat?
 - ▶ Hoe denk je dat dat voor de leerlingen was?
 - ▶ Hoe verhoudt zich dat tot leren?
 - ▶ Wat zegt dat over hoe jij het beroep van leerkracht ziet?
 - ▶ En wat jij vindt van de taak van het onderwijs?
 - ▶ Wat is jouw mening daarover?
 - ▶ Waarom vind je dat?
 - ▶ Wat zegt dat over jou? Over wie jij bent?
- ▶ Aan welke **theoretische bronnen** moeten jullie nu denken als je bovenstaande hebt besproken? Welk college? Welke podcast, Weblecture, boek of artikel? Welke andere bron?
- ▶ Zorg ervoor dat een ieder **inspiratie** krijgt om de juiste bronnen te vinden bij zijn of haar eigen ideaal.

Ideeën voor het vervolg

- ▶ Het **schrijven van de eigen visie**, zie volgende dia. Maak daar nu een begin mee en als opdracht voor de volgende keer afmaken, vervolgens in de volgende bijeenkomst langs de 'Amore-principes' leggen (zie PowerPoint no.4)
- ▶ Het **schrijven van een brief aan zichzelf**: schrijf een brief aan jezelf, voor over 3 jaar, als je je eerste jaar als leerkracht, na je diplomering, er bijna op hebt zitten. Hoe wil jij jezelf dan herinneren aan deze waarden, jouw statements en jouw visie? Wat wil je vooral tegen jezelf zeggen? Hoe wil je jezelf bemoedigen?

Een geschreven visie

- ▶ Neem de tijd om alles wat je nu besproken hebt rondom jouw visie op papier te zetten of uit te typen tot een '**ruwe versie**'. Zorg ervoor dat je deze eerste versie van je visie de volgende bijeenkomst klaar hebt en mee neemt.

Dit is een persoonlijke visie:

- ▶ Een persoonlijke visie is het bewustzijn van wat echt belangrijk voor je is, vertaald in concrete (ideaal)beelden van wat je wilt bereiken in jouw onderwijspraktijk. Het gaat naast het *hoe* en het *wat* vooral over de vraag *waarom* je dat zou willen bereiken. Een persoonlijke visie komt van binnenuit; het gaat over jouw waarden en kernkwaliteiten en daarvoor wil je je met hart en ziel inzetten.

Dia 2 is een opfrisser voor wat wij definiëren als een ‘persoonlijke visie’, om alvast de toon te zetten voor het vervolg.

DEEL A:

Dia 3 bevat zowel de uitleg van het begrip ‘visieontdekking’, zoals dat in *Kus de visie wakker* (Van der Loo, 2015) omschreven wordt, als dat het vervolgens een prachtige opdracht bevat om tot die visieontdekking te komen.

Vraag de studenten om hun blad erbij te pakken waar ze tijdens het vorige moment mee geëindigd zijn: de mindmap/tekeningetje/gedachten die naar boven kwamen direct na de geleide reflectie.

Laat ze vervolgens 5 belangrijke waarden formuleren die naar voren komen als ze hun blad opnieuw aandachtig bekijken. Sta even stil bij het voorbeeld uit de dia, en nodig ze uit om tot de diepere laag te komen, de gekozen waarde als het ware te ‘proeven’ (is dit echt precies het woord dat ik bedoel?).

Laat ze de waarden rangschikken van 1 naar 5. Neem echt even goed de tijd voor deze oefening om in stilte en concentratie individueel te doen.

Als ze 5 waarden hebben staan ga je naar de vervolgstap: ‘Ik vind dit belangrijk want...’ noteren bij elke waarde.

DEEL B:

In dit deel gaan studenten met elkaar in gesprek, het advies is om dit in het leerteam of groepjes van ongeveer 4 studenten te doen. Ze delen wat ze hebben opgeschreven en maken vervolgens ook de verbinding met een (recente) concrete situatie waarin veel van hun blad zichtbaar was in hun handelen. Laat ze in gesprek gaan a.d.h.v. deze vragen:

- Vertel eens wat over de situatie.
- Wat gebeurde er precies?
- Waardoor kwam dat?
- Hoe denk je dat dat voor de leerlingen was?
- Hoe verhoudt zich dat tot leren?
- Wat zegt dat over hoe jij het beroep van leerkracht ziet?
- En wat jij vindt van de taak van het onderwijs?
- Wat is jouw mening daarover?
- Waarom vind je dat?
- Wat zegt dat over jou? Over wie jij bent?

Dit deel sluit af met de verbinding met bronnen, een heel belangrijk onderdeel! Vraag de studenten om elkaar inspiratie te geven n.a.v. het gesprek dat zojuist is gevoerd. Aan welke theoretische bronnen, colleges, weblectures, artikelen, etc. moeten ze denken bij het verhaal van de ander? Laat ze dit noteren, zodat ze het kunnen meenemen in het vervolg van het proces.

DEEL C:

Afhankelijk van je groep kan je ervoor kiezen om in dit slotdeel ofwel de afsluiting van dit proces rondom visievorming te doen d.m.v. het schrijven van een brief aan zichzelf, ofwel het 'oogsten' van alles wat je tot nu toe hebt gedaan uitmondend in een goed geschreven visie die tijdens het volgende PPO-moment helemaal af komt.

Keuze voor de brief: Zie dia 5 voor de opdracht zoals je die kunt gebruiken.

Keuze voor een goed geschreven visie: Zie dia 6. Benadruk dat het gaat om een 'ruwe versie' van hun visie en dat er in het volgende PPO-moment tijd is om deze te perfectioneren (zie PowerPoint no.4). Geef als opdracht en voorbereiding voor de volgende keer: maak deze eerste versie van je geschreven visie af en neem deze mee naar de eerstvolgende bijeenkomst.

Ontwikkelen van Visie in de PPO-lijn

MOMENT 4

Persoonlijke visie

- ▶ Een persoonlijke visie is het bewustzijn van wat echt belangrijk voor je is, vertaald in concrete (ideaal)beelden van wat je wilt bereiken in jouw onderwijspraktijk.
- ▶ Het gaat naast het *hoe* en het *wat* vooral over de vraag *waarom* je dat zou willen bereiken.
- ▶ Een persoonlijke visie komt van binnenuit; het gaat over jouw waarden en kernkwaliteiten en daarvoor wil je je met hart en ziel inzetten.

Aanscherpen van jouw visie

Om voor jezelf te bepalen of de gemaakte visie goed is, kan deze kapstok gebruikt worden, met de *AMORE-criteria*.

Bespreek samen deze vragen:

- ▶ **Ambitieuus:** laat je visie jouw ambities zien? Worden jouw dromen, passies en verlangens zichtbaar? En stimuleert het jou om datgene te gaan doen waarvan je droomt, maar dat je (nog) niet doet of nog niet doet in de mate als dat jij zou willen?
- ▶ **Motiverend:** Inspireert je visie jou? Raakt het jou en brengt het je in beweging? Jouw visie moet je positieve energie geven, zodat je gedreven bent om je kernkwaliteiten optimaal in te zetten. Kan je de doelen van je visie realiseren vanuit jouw waarden?
- ▶ **Onderscheidend:** verwoord je jouw authentieke en unieke kern? Kan je aangeven waarin jij je onderscheidt van anderen? Waarin jij origineel bent en anders doet dan anderen?
- ▶ **Relevant:** Denk je dat jouw visie ook anderen aanspreekt? De leerlingen, je medestudenten, je (toekomstige) collega's, ouders?
- ▶ **Echt, evenwichtig en eenheid:** geeft jouw visie de kern aan?

De laatste hand leggen aan jouw visie

- ▶ Neem nu de tijd om de inzichten uit het gesprek te verwerken in de definitieve versie van jouw visie.

Uitwerking Persoonlijk Meesterschap aspect 6 voor leerjaar 2/3:

- ▶ De student benoemt en beschrijft algemene uitgangspunten voor goed onderwijs.
- ▶ De student beschrijft zijn visie op de pedagogische en onderwijskundige taak van een leerkracht.
- ▶ Hij toont aan hoe hij hier in de praktijk vorm aan geeft.
- ▶ Hij kan hierbij de verbinding maken met de bekwaamheidseisen.
- ▶ De student kan duidelijk maken hoe zijn eigen visie zich verhoudt tot die van de opleidingsschool en hoe deze in de praktijk zichtbaar is.

Dia 2 is weer even de opfrisser voor wat wij definiëren als een ‘persoonlijke visie’, om alvast de toon te zetten voor het vervolg. Tijdens deze bijeenkomst komen studenten tot een definitieve versie van hun geschreven visie.

DEEL A:

Dia 3, met de *Amore-criteria* is gebaseerd op *Kus de visie wakker* (Van der Loo, 2015), en is een hulpmiddel om te bepalen of de ‘ruwe versie’ voor de student zelf klopt. Laat de studenten bijv. in tweetallen werken, laat ze elkaars visies lezen en vervolgens in gesprek gaan a.d.h.v. de vragen op de dia.

DEEL B:

Voltooien van de visie, zie dia 4. Alles komt nu samen en de student is in staat om een definitieve versie te schrijven van de persoonlijke visie. Ter reminder is Aspect 6 (visie) van Persoonlijk Meesterschap op het niveau van leerjaar 2/3 opgenomen in de dia, zodat de student zelf kan controleren of de visie voldoet aan de eisen van het beoordelingsformulier.

Dit was het, je bent bij het einde van dit proces gekomen. We hopen dat jij als PPO-docent ervan genoten hebt om samen met je studenten de diepte in te gaan, om te ontdekken wie zij in hun professionaliteit en persoon zijn en wat zij willen betekenen voor kinderen in hun onderwijspraktijk.

Bijlage 7: Overzicht resultaten focusgroepinterviews studenten

Bewustzijn van visie		
Focusgroep 1	Focusgroep 2	Focusgroep 3
Het moeten hebben van een visie.		Kunnen noemen als er vragen over worden gesteld.
Het vormen van eigen onderwijs.		
Dingen doen die bij je passen.		
Herleiden tot hoe je over dingen denkt.	Door vakken eigen blik helder krijgen en visie kunnen schrijven.	Het zit in het hoofd. Weten wat belangrijk is en kunnen noteren bij opdrachten.
Het komt uit jezelf.	Innerlijke strijd om visie vast te houden.	Kunnen vertellen en omschrijven.
Er bewust mee bezig zijn.	Jezelf een spiegel voorhouden: wat vind ik ook alweer?	Sterk bewust van visie.
Verbinden met de visie van de school.	Bij meer verantwoordelijkheid en praktijkervaring verandert je visie.	Wel weten, maar moeilijk te verantwoorden.
Erachter komen wat realistisch is.	In de praktijk is het soms pijnlijk om naar je eigen visie te kijken.	
	Interessante dingen van de opleiding meenemen in je visie.	Dingen komen vaak langs in lessen.
	Ontdekken wat haalbaar en uitvoerbaar is.	Ervaren wat belangrijk is.
		Algemene dingen vertalen naar je visie.
Ontwikkelen van visie		
Stapje voor stapje.		
Je komt binnen en je moet er wat van vinden tot het vormen van echt je eigen visie.		

Groeien in je visie.	Het is een proces dat je hele carrière doorgaat.	Hoe verder je komt, hoe meer je ervaart, hoe duidelijker je visie wordt.
Zoeken naar je visie.	Naast je eigen visie zijn er veel andere visies en die kleuren jouw visie.	Je visie kan alle kanten op gaan.
Zicht krijgen op waar je naartoe gaat.	Zicht krijgen op wie je bent en wat je wilt uitdragen.	
Visie is gelijk gebleven, maar het bewust worden ervan is gegroeid.		
Het zien van verschillende scholen en klassen.	Door de verschillende scholen en de dingen die je daar ziet.	Door ervaringen.
	Kijken naar anderen en andere mogelijkheden.	
	Eigen visie onderbouwen vanuit literatuur.	
	Van alles meegekregen om eigen visie te vormen.	Ervaringen bij/met begeleiders.
Niet verder ontwikkelen van de visie omdat het niet past bij de (stage)school.		
Je neerleggen bij de visie van de school.		
Bronnen		
Boek: Wie ben je? Wie wil je zijn als leraar?	Boek: Wie ben je? Wie wil je zijn als leraar?	
	Boek: Zelfsturend leren	
Film: Freedom Writers.		
De collega's en de mensen om je heen.	Collega's in de stage.	Voorbeelden van vroeger.
De wpc.		Begeleiders.
De Bijbel.	Het christelijk geloof.	

Alles kan een bron zijn.		
	Ervaringen in het werkveld.	Ervaringen.
	Modules die Viaa aanbiedt.	
	Alternatieve bronnen	
		Medestudenten.
		Ppo-lessen.
		De website van de opleidingsschool.
Stimulerende interventies		
Stil worden en ideaalbeeld krijgen. Geleide reflectie	Met ogen dicht nadenken over je ideale lokaal.	Geleide reflectie.
Brief schrijven.	Brief schrijven aan jezelf.	
Buiten je comfortzone gaan.	Uit je comfortzone stappen.	
In gesprek gaan met elkaar.	Delen/bespreken met elkaar.	Met je groep mee bezig zijn.
Het steeds bezig zijn; de doorgaande lijn.		
	Woorden (kernwaarden) opschrijven die echt bij ons pasten.	Waarden opschrijven.
	Je eigen visie verwoorden/schrijven. Tot de kern komen.	Je visie opschrijven.
	Reflecteren.	Reflectie.
		Mindmap maken.
Visie zichtbaar in de praktijk		
In de keuzes die je maakt qua lessen.		In de voorbereiding van lessen.
In de benadering van kinderen.	In de omgang met kinderen.	In de omgang met de kinderen.
In hoe en wie je bent en wilt zijn.		In wie ik ben.

In het zien van de kinderen.	In het contact met de kinderen.	
In je verantwoordelijkheid.		
Het verrijken als mens.		
	In de klas.	Bezig zijn voor de groep. In de klas, in de sfeer.
	In contact met collega's en wpc.	

Bijlage 8: Overzicht resultaten focusgroepinterviews docenten

Hoe dragen de gebruikte interventies/tools bij aan de bewustwording van de persoonlijke visie?
Oefeningen zorgden voor verbreding van de visie . Visies zijn veelkleuriger geworden. Iedereen kon aanhaken .
Oefeningen zijn holistischer van aard. Zorgen voor een vertaling van denken naar handelen .
Het materiaal geeft richting en een houvast in de aanpak: doelgerichtheid . Het stimuleert een brede blik bij de student. Materiaal zorgt voor ' helikopter-view '.
Geleide reflectie geeft ook een rustmoment .
De student is zijn/ haar visie meer bewust geworden, concreter, gedetailleerder . Niet zozeer ontwikkeld.
Gedrag en praktijk staan centraal in de aanpak. Het starten vanuit gedrag/handelen is helpend om stil te staan bij je visie. Dit werkt beter dan starten bij de visie en deze te vertalen naar de praktijk.

Hoe dragen de gebruikte interventies/tools bij aan het ontwikkelen van de persoonlijke visie?
Oefeningen en visievorming zijn goed te koppelen aan voorbereiding op het assessment. Mooie manier om studenten te stimuleren om ook bij een assessment les te geven vanuit eigen visie .
Geleide reflectie zorgde ervoor dat je echt bij je ideaal kwam en niet in theorieën blijft hangen.
Prettig concrete vormen om te gebruiken. Visie is niet meer abstract . Doelgericht, goede opbouw en structuur.
Praktisch materiaal. Werken ergens naartoe. Geeft houvast . Openheid in eindproduct.
Verrijking van de eigen visie.

Winst voor de PPO-docent:
Visie is meer bij mijzelf tussen de oren gekomen . Minder abstract voor mij zelf geworden. Ook op andere (vrije) momenten was ik meer bewust om dit aan te snijden naar studenten. Expliciete verbinding maken tussen handelen in de praktijk en visie van de student. Verschillende lagen zijn in beeld gekomen.

Bewustwording bij jezelf.

Materiaal geeft **sturing aan mijn handelen** als PPO-docent.

Materiaal **geeft verdieping** door een langere periode ermee bezig te zijn.

Aandachtspunten/ kansen voor ontwikkeling:

Visie zou je kunnen **koppelen aan beeldmateriaal uit de stagepraktijk**. Wat zien we terug van je visie in je handelen?

Helderheid over **of het voor jezelf is, of dat je het gaat delen in de groep**. Geef hierin ook ruimte aan de student om te kiezen.

Timing om aan te bieden is van belang. Kan op het verkeerde moment worden aangeboden. In drukke periodes werkt het niet goed. **Moment moet voor de student urgent en betekenisvol zijn**. Traject was nu wel pittig voor de groep. Kwam er nog weer bij. Belangrijk is om het te verbinden aan wat ze toch al doen.

Bijlage 9: Beelden bij visieontwikkeling

Surfer op de golven; je maakt leuke en minder leuke ervaringen mee (hoge en lage golven) en die vormen je visie.

Je visie kan alle kanten opgaan en daarin moet je trechteren, zodat je uiteindelijk je eigen visie krijgt.

Visieontwikkeling als een vogelvlucht; je vliegt eerst mee en uiteindelijk vlieg je zelf.

Je zoekt je weg in het onderwijs en je blijft zoeken om steeds te kunnen verbeteren.

Je visie krijgt, net als een beeld, steeds meer vorm. De tijd en de ervaringen spelen daarin een rol.

Binnenkomen als een blok hout en dat hout wordt bewerkt en dat proces blijft doorgaan.

Je bent onderweg naar boven en je krijgt steeds meer zicht op waar je uit wilt komen.

Je begeleiders zijn je voorbeelden. Zij weten wat goed is en wat niet.

Het is moeilijk om keuzes te maken en je daarvan bewust te worden.

Allerlei verschillende dingen, opties, manieren en leraren hebben mijn visie gevormd.

Het ontwikkelen van mijn visie was een sprong in het diepe. Ik heb een hele grote stap gemaakt.

Er zijn allerlei visies, zoals er allerlei kleuren zijn en je kijkt uiteindelijk naar al die visies om te kunnen komen tot je eigen visie.

Vanuit de verschillende ervaringen die je opdoet, maak je keuzes; sommige kleuren vind je leuk en andere niet.

Mijn ervaringen heb ik leren onderbouwen met literatuur.

Allerlei nieuwe materialen die ik aangeboden heb gekregen hebben mijn visie gevormd.

In een betonmolen kun je van alles gooien en dat levert iets op.

* Bron van de beelden (ook die van het omslag van dit verslag): *Picture this! Associatiekaarten*. Samengesteld door Espérance Blaauw. Coachkaarten.nl

ISBN 978-90-833043-5-9

9 789083 304359 >